

ZARYS HISTORII OSIEDLI PŁOCKICH

Abstrakt

Artykuł zawiera zarys urbanistyki przestrzennej Płocka, omawia powstanie i rozwój dzielnic i osiedli w tysiącletniej historii miasta. W latach 1991–2017 samorząd płocki na bazie dzielnic i osiedli miejskich z okresu PRL powołał 21 osiedli i uchwalił zasady funkcjonowania Rad Mieszkańców Osiedli. Realizowana w Płocku koncepcja samorządu terytorialnego przewiduje szeroką partycypację obywateli w zarządzaniu miastem.

Słowa kluczowe: urbanizacja przestrzenna, planowanie przestrzenne, dzielnice, osiedla, kompleksy mieszkalne (kolonie)

Wprowadzenie

Formalnie-prawny podział Płocka na jednostki terytorialne nastąpił w początkowym okresie III RP w 1991 r.¹ Aktualnie obowiązujący podział miasta jest wynikiem kolejnych decyzji Rady Miasta Płocka z lat 1991–2017, które ustaliły liczbę osiedli, ich nazwy i granice oraz zasady funkcjonowania Rad Mieszkańców Osiedli, zajmujących się sprawami publicznymi o znaczeniu lokalnym oraz zaspokojeniu zbiorowych potrzeb i poprawie warunków życia mieszkańców². Artykuł zawiera elementy urbanistyki przestrzennej miasta oraz omawia powstawanie i rozwój dzielnic i osiedli miejskich w tysiącletniej historii miasta, projektowanych przez geometrów, budowniczych, architektów i urbanistów.

Obecnie Płock podzielony jest administracyjnie na 21 osiedli. Podstawowe dane statystyczne osiedli dotyczące obszaru osiedli i liczby mieszkańców na koniec 2018 r. przedstawiono na podstawie „Miejskiego Zeszytu Statystycznego” nr 26 z 2018 r., wydawanego przez Urząd Miasta Płocka: 1/ Borowiczki – 604 ha, 3 862 osób; 2/ Ciechomice – 555 ha, 1 344 osób; 3/ Dworcowa – 53 ha, 5 368 osób; 4/ Góry – 872 ha, 1 753 osób; 5/ Imielnica – 311 ha, 2 743 osób; 6/ Kochanowskiego – 75 ha, 9 183 osób; 7/ Kolegialna – 118 ha, 9 822 osób; 8/ Łukasiewicza – 263 ha, 11 024 osób; 9/ Międzytorze – 123 ha, 5 324 osób; 10/ Miodowa – 79 ha, 9 470 osób; 11/ Podolszyce Południe – 214 ha,

10 202 osób; 12/ Podolszyce Północ – 338 ha, 12 039 osób; 13/ Pradolina Wisły – 733 ha, 478 osób; 14/ Radziwie – 914 ha, 3 529 osób; 15/ Skarpa – 172 ha, 8 605 osób; 16/ Stare Miasto – 83 ha, 3 596 osób; 17/ Trzepowo – 1 055 ha, 697 osób; 18/ Tysiąclecia – 24 ha, 5 352 osób; 19/ Winiary – 590 ha, 1 700 osób; 20/ Wyszogrodzka – 332 ha, 10 024 osób; 21/ Zielony Jar – 85 ha, 3 885 osób. Powierzchnia ewidencyjna osiedli razem wynosiła 7 593 ha, natomiast liczba mieszkańców razem według metodologii GUS – 120 000. W mieście poza obszarem obecnie zamieszkałym (21 osiedli miejskich) znajdują się dwa obszary niezamieszkałe, tj.: obszar wielkoprzemysłowy PKN Orlen (760 ha) oraz rzeka Wisła z terenem zalewowym w granicach miasta (452 ha), stąd powierzchnia Płocka razem – wynosi 8 805 ha. W Płocku ogółem zgodnie z danymi UMP, wynikającymi z liczby zameldowanych zamieszkiwało w 2018 r. 117 415 osób³. W internecie na stronach Urzędu Miasta Płocka zamieszczone są szczegółowe mapy poszczególnych osiedli. Statuty poszczególnych osiedli miasta prezentuje Uchwała RMP z 22 marca 2016 r.⁴

Autorzy opracowania płockie osiedla podzielili na pięć grup uwzględniających w miarę możliwości kolejność ich urbanizacji przestrzennej⁵, tj.: osiedla staromiejskie (Stare Miasto i Kolegialna), osiedla

¹ Zgodnie z art. 5 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym osiedla są jednostkami pomocniczymi oraz stanowią oficjalny i prawny podział administracyjny miasta; zmiany: Dziennik Ustaw [dalej: Dz.U.] z 1998 r., Nr 162, poz. 1126 oraz ustawa z 8 VII 2005 r. Dz.U. z 2005 r., Nr 175, poz. 1457.

² *Osiedla_Płocka*, <https://pl.wikipedia.org> [dostęp: 15.01.2018 r.]; dotychczas Rada Miasta Płocka utworzyła 21 osiedli.

³ P. Niestuchowski, M. Kansy, K. Sierandt, „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2018, nr 26, wyd. Urząd Miasta Płocka. Wydział Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta, Płock 2019, s. 20.

⁴ Uchwała Nr 305/XVII/2016 r. Rady Miasta Płocka z 22.03.2016 r. w sprawie statutów osiedli - zamieszczona w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego [dalej: DUWM] z 2016 r.

⁵ P. Gryspanowicz, *Urbanizacja Płocka. Procesy zmian nazewnictwa ulic w latach 1237–2017*, Pułtusk 2019, s. 11: *Urbanizacja przestrzenna polega w miastach na zwiększeniu ich powierzchni, zwłaszcza przez wchłonięcie okolicznych terenów, wzrost gęstości intensywności zabudowy, przemianach w użytkowaniu ziemi i modernizacji infrastruktury technicznej.*

północno-zachodnie (Miodowa, Skarpa i Winiary), osiedla północno-wschodnie (Dworcowa, Kochanowskiego, Tysiąclecia, Łukasiewicza i Trzepowo), osiedla wschodnie (Wyszogrodzka, Międzytorze, Podolszyce Północ, Podolszyce Południe, Zielony Jar, Ciechomice i Borowiczki) oraz osiedla południowe (Radziwie, Góry, Ciechomice i Pradolina Wisły).

Osiedle Stare Miasto

W wyniku Uchwały Rady Miasta Płocka z 27 maja 1991 r.⁶ utworzono osiedle Stare Miasto, które obejmowało rejon nazywany popularnie miastem kongresowym (z końca XIX w.), a w okresie PRL stanowiło dzielnicę Śródmieście⁷. Obszar tego osiedla znajdował się pomiędzy Wisłą a ul. Mostową (wzdłuż linii kolejowej), al. Kilińskiego, Al. Jachowicza, Al. Kobyleńskiego i ul. Topolową. Cztery miesiące później w dniu 1 października 1991 r. RMP⁸ dokonała podziału tego osiedla na dwie części – wzdłuż osi ulic Nowy Rynek i Tumska. Część zachodnią tego dużego osiedla nazwano osiedlem Stare Miasto, natomiast część wschodnią – osiedlem Kolegialna. W ramach tego podziału teren Wzgórza Tumskiego⁹ i obszar poniżej skarpy wiślanej – wzdłuż ul. Rybaki znalazły się w granicach os. Kolegialna. Osiedla Stare Miasto i Kolegialna stanowią zabytkowe centrum miasta¹⁰.

Historycznie najstarszą zabudową mieszkalną na terenie os. Stare Miasto było przygródzie, powstałe w pierwszej połowie XI w., położone w południowym rejonie obecnego placu Narutowicza, równoległe do skarpy wiślanej wzdłuż dawnego traktu Dobrzyń – Czerwińsk. W okresie późniejszym po zwiększeniu liczby mieszkańców i zabudowie całego obszaru placu Narutowicza nazwano je podgrodziem „biskupim”. Utworzony na tym terenie rynek był w XIII w. bazarem osady biskupiej otoczonej wałem drewniano-ziemnym, nazywanej w końcu średniowiecza „starym miastem”. W okresie późniejszym bazar biskupi nazwano rynkiem Kanonicznym, który przemianowano w II RP na plac Narutowicza.

⁶ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.; Powołano wówczas 15 osiedli: Borowiczki, Dobrzyńska, Imielnica, Łukasiewicza, Mickiewicza, Międzytorze, Podolszyce Południe, Podolszyce Północ, Radziwie, Skarpa, Stare Miasto, Trzepowo, Tysiąclecia, Winiary i Wyszogrodzka.

⁷ E. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka do roku 1989*, „Notatki Płockie” 2018, nr 3, s. 40-52.

⁸ Uchwała RMP z 1.10.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁹ M. Trzecicki, *Początki Płocka* [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, red. A. Gołębniak, Warszawa 2011, s. 55-100, s. 101-148.

¹⁰ J.B. Nycek, *Dziesięć wieków architektury Płocka* [w:] K. Badowski, J.B. Nycek, M. Kowalski, *Architektura Płocka i jej twórcy*, Płock 2011, s.13-32.

Realizacja przywileju lokacyjnego z 1237 r. spowodowała utworzenie w rejonie między obecnym placem Narutowicza a cyplem „Górki” wzdłuż dzisiejszej ul. Kościuszki „pierwszej osady książęcej”¹¹. W połowie XIV w. w wyniku lokacji chełmińskiej powstała zabudowa wokół obecnego placu Stary Rynek. Wówczas powstała również „druga osada książęca” na północnym-zachodzie w stosunku do osady biskupiej. Dzisiejszy plac Starego Rynku o kształcie prostokąta o bokach ok. 70 x 140 m stanowił rdzeń ówczesnego „nowego miasta” i jako moduł centralny został otoczony osmoma zabudowanymi segmentami o tych samych wymiarach. Równocześnie każdy segment (blok) w miarę możliwości podzielono na biegnące przez całą ich głębokość działki własnościowe o jednakowej szerokości¹². Za czasów króla Kazimierza Wielkiego ówczesną zabudowaną aglomerację płocką otoczono wysokim murem warownym¹³. W północno-wschodniej części ówczesnej płockiej aglomeracji powstało osiedle żydowskie, które w okresie późniejszym obejmowało ulice: Synagogalną, Staromiejską, Żydowską, Jerozolimską i Tylną, a od końca XIX w. – teren głównie wzdłuż ul. Kwiatka (dawniej ul. Szerokiej) do ul. Tumskiej.

Początki urbanistyki przestrzennej i planowania przestrzennego w Płocku sięgają okresu wczesnego średniowiecza. Do grona zasłużonych prekursorów w tej dziedzinie należy zaliczyć decydentów lokalizacji grodu warownego na Wzgórzu Tumskim i aglomeracji płockiej na obecnym placu Narutowicza oraz realizatorów w okresie wczesnego średniowiecza kolejnych etapów lokacji miasta na prawie niemieckim.

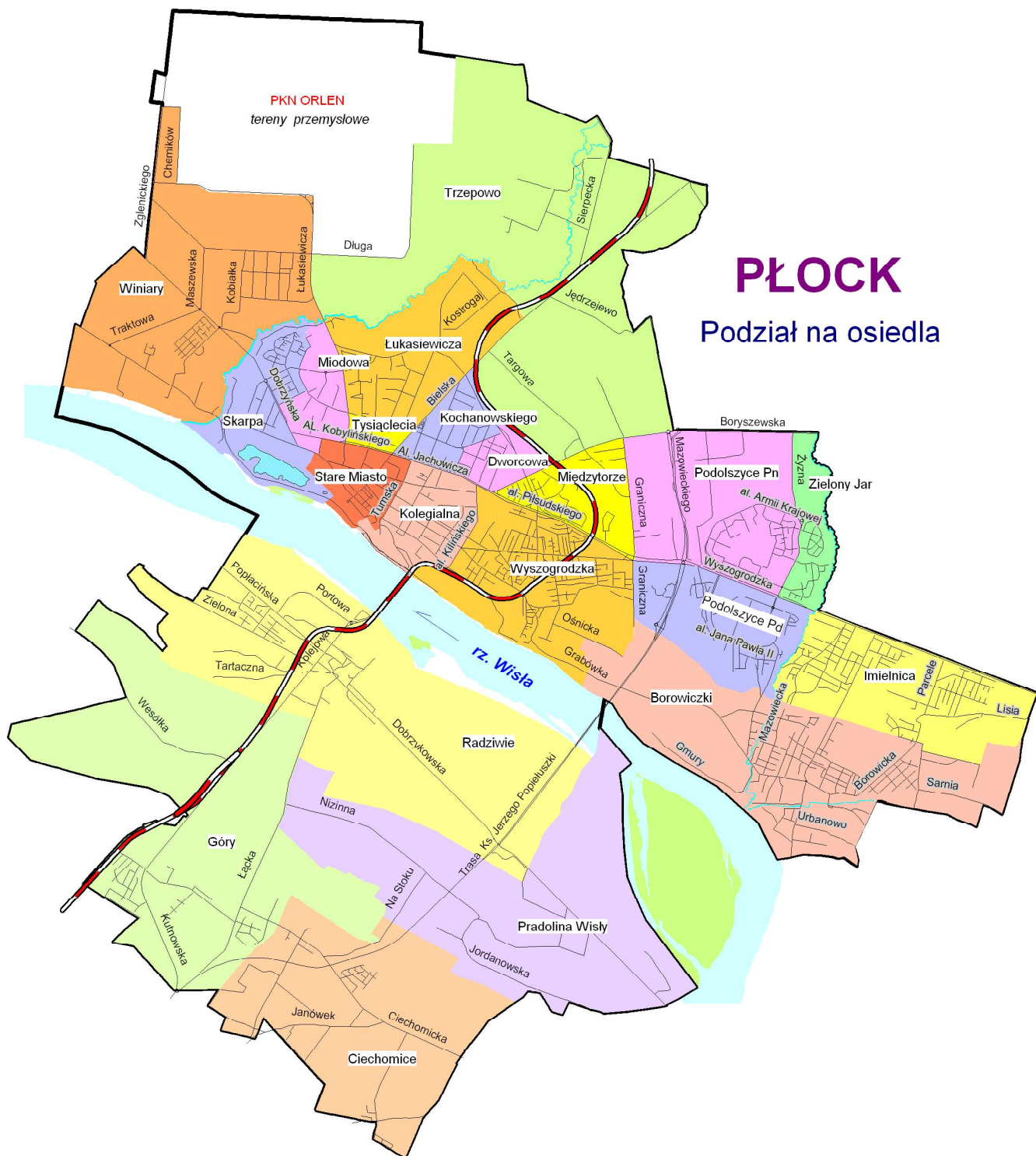
Obecnie terytorium os. Starego Miasta obejmuje poza obszarem miasta z XIV w. również dawne przedmieścia Dobrzyńskie i Bielskie, które znajdowały się poza murem obronnym i fosą w rejonach bram: dobrzyńskiej i bielskiej. W okresie znacznego zwiększenia obszaru i liczby mieszkańców Płocka w XIX w. na północnym wschodzie ówczesnego miasta (pomiędzy ul. Królewicką i Al. Jachowicza na przedłużeniu ul. Tumskiej) został wytyczony w 1872 r. Nowy Rynek¹⁴, który przejął po bazarze na Starym Rynku główne miejskie funkcje handlowe. Przy skrzyżowaniu Al. Kobyleńskiego z ul. Topolową założono w 1780 r.

¹¹ Obecnie pierwsza „osada książęca” znajduje się w granicach osiedla Kolegialna.

¹² Z. Polak, *Płock średniowieczny – kontynuacja czy nowa jakość*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, op. cit., s. 311-378; (Lokacja przestrzenna), s. 315-317.

¹³ T. Żebrowski, *Stolica książąt mazowieckich i płockich w latach 1138–1495*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 1, *Historia miasta do 1793 r.*, t. 1, red. M. Kallas, Płock 2000, s. 43-98.

¹⁴ A.M. Stogowska, *Życie społeczno-gospodarcze Płocka w latach 1783–1918*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 2, *Historia miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006, s. 137-198.



cmentarz rzymsko-katolicki. Ten zabytkowy cmentarz od kilkunastu lat ponownie jest użytkowany¹⁵.

Wizytówką i atrakcją turystyczną obecnego os. Stare Miasto są płockie zabytki, które znajdują się na terenie dawnego średniowiecznego Płocka (z wyłączeniem obiektów na Wzgórzu Tumskim)¹⁶ oraz na obszarze osiedla po zachodniej stronie od osi ul. Tumskiej i Nowy Rynek. Należą do nich m.in.: Dom kanonika Stefana z Miszewa (siedziba TNP) – plac Narutowicza 8, Dom pod Opatrnością (Biblioteka im. Zielińskich) – plac Narutowicza 2, dawny Pałac Biskupi (siedziba Sądów Okręgowego i Rejonowego) – plac Narutowicza 4/6, zabudowa dawnego Kolegium Pojezuickiego wraz z wieżą i piwnicami dawnej Kolegiaty pw. św. Michała (LO im. Marszałka Stanisława Małachowskiego) – ul. Małachowskiego 1, Ratusz (Urząd Miasta Płocka) – Stary Rynek 1, dawny Hotel Berliński („Dom Darmstadt”) – Stary Rynek 8, siedziba Klasztoru Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia i Sanktuarium Bożego Miłosierdzia – Stary Rynek 14-18, Kościół farny pw. św. Bartłomieja z dzwonnica i plebania – ul. Kazimierza Wielkiego 1/2, Spichlerze – ul. Kazimierza Wielkiego 13 i 13a, Zespół klasztorno-katedralny oo. Mariawitów – ul. Kazimierza Wielkiego 27a, Zespół sakralny poreformacki (Kościół pw. św. Jana Chrzciciela z klasztorem wraz obiektami Wyższego Seminarium Duchownego) – ul. Nowowiejskiego 2, „Dom Rabina” (Muzeum Żydów Mazowieckich) – ul. Kwiatka 7, dawna Łaźnia Miejska „Mykwa” (Płocka Galeria Sztuki) – ul. Sienkiewicza 36, Hotel Poznański – ul. Bielska 1. Kompleksowo-przestrzennym zabytkiem w osiedlu są: zabudowa placu Narutowicza, Starego Rynku i ul. Grodzka.

* * *

W PRL na terenie obecnych osiedli Stare Miasto i Kolegialna bezpośrednio po okupacji hitlerowskiej przystąpiono do prac naprawczych i remontowych substancji mieszkaniowej, następnie zajmowano się wyburzaniem ruder i „budownictwem plombowym” (uzupełniającym starą zabudowę) oraz budową miniosiedli mieszkalnych. Na początku lat 60. XX w. powstał zespół budynków wielorodzinnych w rejonie ulic Nowowiejskiego, Kazimierza Wielkiego i Okrzei. Nazwano go osiedlem „Wolnej Afryki”, gdyż ul. Nowowiejskiego nosiła wówczas nazwę Wolnej Afryki¹⁷. W drugiej połowie lat 60., w ramach rozbudowy miasta

i przebudowy ówczesnego centrum oraz powiązania budowanych nowych osiedli z zabudową staromiejską w jednolity organizm urbanistyczny, zrealizowano ustalenia ogólnokrajowego konkursu urbanistyczno-architektonicznego z 1962 r. Autorami dokumentacji zostali Stefan Putowski i Tadeusz Zieliński z Zakładów Doświadczalnych Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Zaprojektowano nową zabudowę na skrzyżowaniu dwóch głównych ówczesnych tras komunikacyjnych: ul. Bielskiej oraz Al. Jachowicza i Al. Kobylińskiego. Nowe centrum Płocka w obszarze os. Stare Miasto zajmowało teren pomiędzy Nowym Rynkiem i ulicami: Królewiecka, Bielska i Al. Jachowicza, gdzie powstały: hotel Petropol, Dom Kultury (teatr), Rzemieślniczy Dom Handlowy („antypodkowa”), Dom Meblowy, salon usług radiowo-telewizyjnych, salon motoryzacyjny i stacja TOS, szkoła „Matka” oraz Poczta Główna¹⁸. W 1994 r. został opracowany przez Alicję Krymową i Jana Lemańskiego „Szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia Płocka” (dotyczył obecnych osiedli: Stare Miasto i Kolegialna). Znaczne zwiększenie zakresu robót modernizacyjnych i remontowych na tym zabytkowym terenie miasta nastąpiło po zatwierdzeniu przez RMP „Strategii rewitalizacji Starówki” (kwiecień 1997 r.) oraz ustanowieniu w 2017 r. Specjalnej Strefy Rewitalizacji¹⁹.

Osiedle Kolegialna

Nazwa osiedle Kolegialna pochodzi od nazwy ważnej historycznie ulicy zaprojektowanej przez Prusaków po drugim rozbiórce I Rzeczypospolitej Polskiej (1793 r.), w ramach tworzenia nowej dzielnicy miasta wokół placu Panieńskiego (obecnie placu Obrońców Warszawy). Przy placu wybudowano duży obiekt publiczny, tj. gmach Kamery Pruskiej (tzw. Kollegienhaus), w którym umieszczono dwa kolegia: kamery i rejencji. Od głównej funkcji tego obiektu przylegającą ulicę nazwano Kollegienstrasse (po polsku – ulica Kolegialna). Osiedle Kolegialna jest wynikiem Uchwały RMP z 1 października 1991 r.²⁰, która anulowała poprzedni zapis z 27 maja 1991 r. dotyczący granic poprzedniego dużego osiedla „Stare Miasto”. To duże osiedle podzielone zostało na dwa mniejsze osiedla, przy czym wschodnią jego część stanowi os. Kolegialna.

Zabudowa mieszkalna ludności rzemieślniczej i czeladzi na osiedlu Kolegialna rozpoczęła się na początku XI w. w rejonie dzisiejszej ul. Kościuszki, która

¹⁵ I. Szychowski, *Płockie cmentarze*, Płock 1993; płocki cmentarz zabytkowy powstał wcześniej niż warszawski cmentarz powązkowski.

¹⁶ Obecnie Wzgórze Tumskie znajduje się na os. Kolegialna.

¹⁷ M. Woźniak, *Rozwój gospodarczy Płocka w latach 1945–1969*, [w:] *Płock w Polsce Ludowej 1945–1970*, Płock 1970.

¹⁸ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Płock. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1975, s. 139, 142.

¹⁹ Uchwała Nr 612/XXXV/2017 RMP z 29 VIII 2017 r. w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

²⁰ Uchwała RMP z 1.10.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

powstała jako przedłużenie pierwszego podgrodzia utworzonego w południowej części obecnego placu Narutowicza (dzisiaj os. Stare Miasto). Podgrodzie wzdłuż obecnej ul. Kościuszki w kierunku cypla „górk” z czasem przekształciło się w pierwszą osadę książęcą, jednakże wskutek braku zabezpieczeń fortyfikacyjnych uległo zniszczeniu²¹. Na tym obszarze w XIII w. powstał kościół i klasztor pw. św. Dominika²² oraz analogiczne obiekty sakralne zakonu Norbertanek: kościół pw. św. Marii Magdaleny i klasztor Panien Norbertanek²³. Obiekty Norbertanek wybudowano pomiędzy dzisiejszym placem Dąbrowskiego a skarpgą wiślaną w rejonie, gdzie obecnie mieści się Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa (obecna nazwa – Mazowiecka Uczelnia Publiczna). W okresie późniejszym za fosą i murem obronnym ówczesnego miasta średniowiecznego z XIV w. i poza bramą Grodzką wzdłuż ul. Kościuszki powstało Przedmieście Grodzkie (później nazywane Przedmieściem Wyszogrodzkim)²⁴.

Kolejna rozbudowa Płocka, w tym szczególnie obecnego obszaru os. Kolegialna nastąpiła po drugim rozbiórce Polski, gdy państwo pruskie próbowało z Płocka utworzyć ważne miasto niemieckie i rozpoczęło intensywną germanizację. Nowoczesne planowanie przestrzenne Płocka rozpoczęło się na przełomie XVIII i XIX w., gdy trzej pruscy geometrzy opracowali trzy „plany regulacji” miasta²⁵. Wybrany „plan regulacji” geometry Schmida z 1803 r. zakładał budowę nowej dzielnicy wokół ówczesnego placu Panieńskiego (obecnie placu Obrońców Warszawy). Równocześnie wytyczył przebieg ulic: Kolegialnej, Dominikańskiej (dziś ul. 1 Maja) i Królewieckiej na dzisiejszym os. Kolegialna oraz ulicy Szerokiej (obecnie Kwiatka) na obecnym os. Stare Miasto, jak również ul. Tumskiej – pomiędzy tymi osiedlami. Zabudowa tego osiedla, rozpoczęta w czasach pruskich i Księstwa Warszawskiego, kontynuowana była w okresie Królestwa Polskiego, podległego Cesarstwu Rosyjskiemu.

Atrakcją turystyczną os. Kolegialna są najstarsze i najcenniejsze płockie zabytki, które głównie znajdują się na: Wzgórzu Tumskim²⁶ (gród warowny z drugiej połowy X w. z obiektami obronnymi, sakralnymi

i muzealnymi)²⁷ i Wzgórzu Dominikańskim (obiekty sakralne) oraz w rejonie ulic: Kościuszki, Tumskiej, Kolegialnej i Sienkiewicza. Wzgórze Tumskie jako obszar grodziska wczesnośredniowiecznego z relikami architektury romańskiej i gotyckiej został wpisany w 1962 r. w rejestrze zabytków - jako zabytek kompleksowo przestrzenny (kompleks muzealno-sakralny)²⁸. W 2008 r. Instytut Dziedzictwa RP zaliczył Wzgórze Tumskie do grupy zabytków o szczególnym znaczeniu dla kultury Polski – jako „kolebkę państwowości”. Obszar wzdłuż ul. Rybaki (poniżej skarpy wiślanej) – to dawne służebne skupisko osadnicze, obsługujące przeprawę wiślaną, które później przekształciło się w osadę rybacko-portowo-targową Stara Przysiań²⁹.

Obiektami zabytkowymi na Wzgórzu Tumskim są: Bazylika Katedralna pw. Wniebowzięcia NMP (romańska katedra po przebudowie renesansowej), Baszta Szlachecka, Baszta Zegarowa (dzwonnica), dawne Opactwo Pobenedyktynskie z relikami kościoła św. Wojciecha (nowe Muzeum Diecezjalne), stare Muzeum Diecezjalne, dawna Kanonia (Sąd Biskupi i redakcje czasopism katolickich). Do najważniejszych zabytków na pozostałej części osiedla należą m.in.: Kamienica Górnickich (Muzeum Mazowieckie – ul. Tumska 8, dawny Odwach (Wartownia) z Płytą Nieznanego Żołnierza - ul. Tumska 4, Dom prepozyta kapitulnego Dzierżawa („Pod Trąbami”) – ul. Mostowa 1, Gmach Polskiej Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego (Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego) – ul. Kościuszki 6, Kościół pw. św. Dominika z dawnym Klasztorem Dominikanów i dzwonnica i plebania – ul. Kościuszki 16, Dworek Miejski (Muzeum Bronisława Broniewskiego i siedziba ZNP) – ul. Kościuszki 24, dawny Pałacyk Anny i Ludwika Flatau (Pałac Ślubów) – ul. Kolegialna 9, Gmach Kamery Pruskiej (Delegatura Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego) – ul. Kolegialna 15, Dworek Miejski (dawna willa Kostaneckich) – ul. Kolegialna 34, Więzienie Pruskie – ul. Sienkiewicza 22, Kamienica Mądrzejewskich (Hotel Herman) – ul. Sienkiewicza 30, Kamienica Przymanowskiego (w okresie PRL obiekt wykorzystywały służby policyjne, obecnie przeznaczony do remontu) – ul. 1 Maja 3-5, Gmach Narodowego Banku Polskiego (Prokuratura Okręgowa) – Plac Obrońców Warszawy 8, Wieża Ciśnień – ul. Warszawska 26, Gmach Polskiego Gimnazjum Męskiego (LO im. Władysława Jagiełły) – ul. 3 Maja 4.

²¹ Z. Polak, *Płock średniowieczny – kontynuacja czy nowa jakość*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny...*, s. 311-378.

²² M. Szymba, *Architektura sakralna Płocka w XIII w. - kolegiata św. Michała i kościół św. Dominika*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny*, s. 298-310.

²³ Z. H. Kuźniewska, *Norbertanki Płockie*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 10, s. 31-54.

²⁴ S. M. Szacherska, *Płock za Jagiellonów (1495-1580)*, [w:] *Dzieje Płocka. Historia miasta do 1793 r.*, s. 99-160.

²⁵ W. Serafimowicz, *Zarys planowania przestrzennego w Płocku*, „Notatki Płockie” 2018, nr 1, s. 11-12.

²⁶ W. Szafranski, L. Zygnier, *Płock w dobie narodzin państwa Piastów*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 1, s. 25-42.

²⁷ M. Trzeciński, *Gród na Wzgórzu Tumskim*, [w:] *Płock wczesnośredniowieczny...* s. 101-148.

²⁸ J. Chojnacki, *Problemy architektonicznego zagospodarowania Wzgórza Tumskiego w Płocku*, Płock 1969.

²⁹ T. Żebrowski, *Stolica książąt mazowieckich i płockich w latach 1138-1495*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 1, s. 63.

W okresie PRL na podstawie planu zagospodarowania Płocka z 1958 r. na terenach dawnego „Błonia” po obu stronach ul. Kolegialnej zaprojektowano i wybudowano dla pracowników MZRiP oraz budowniczych Kombinat – małe osiedle mieszkaniowe „Kolegialna” składające się z pięciokondygnacyjnych budynków wielorodzinnych. Kolejne mini-osiedla to: Centrum Wschód (obszar między ulicami Gradowskiego i Misjonarską) i Piękna (rejon między ulicami Al. Jachowicza i ul. Padlewskiego). W 1994 r. został uchwalony szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Płocka (os. Stare Miasto i os. Kolegialna) autorstwa Alicji Krymowej i Jana Lemańskiego. Obecnie na osiedlu w rejonie skarpy wiślanej znajdują się trzy parki: Za Tumem, Broniewskiego i Żupy Solne³⁰.

Osiedle Skarpa

Osiedle Skarpa utworzono w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.³¹ Nazwa osiedla pochodzi od skarpy wiślanej i skarpy rzeki Brzeznicy³², znajdujących się na jej terenie. Wcześniej w okresie PRL obszar os. Skarpa razem z obecnym os. Miodowa i os. Łukasiewicza stanowiły dzielnicę statystyczną Dobrzyńska, która w czasie budowy nosiła nazwę Wielka Dobrzyńska. Osiedle znajduje się w północno-zachodniej części Płocka prawobrzeżnego na południe od rzeki Brzeznicy i zlokalizowane jest wzdłuż ul. Dobrzyńskiej, stanowiącej część drogi krajowej nr 559, prowadzącej do Lipna i Torunia. Według dokumentu króla Kazimierza Wielkiego z 1361 r. płocki zespół osadniczy od strony północnego-zachodu obejmował m.in. grunty jaru rzeki Brzeznica czyli obszar obecnego os. Skarpa³³. Osiedle znajduje się na terenach dawnego folwarku powikariuszowskiego. W początkowej części ul. Dobrzyńskiej (przy połączeniu jej z ul. Kazimierza Wielkiego) znajdują się zaprojektowane i wybudowane w 1825 r. przez Jakuba Kubickiego klasycystyczne rogateki dobrzyńskie w kształcie rotund.

Na początku lat 60. XX w. os. Skarpa urbanisci podzielili na dwie części: Skarpa A – północno-wschodnia część osiedla (teren pomiędzy ulicami Dobrzyńską, Mościckiego, Miodową i skarpgą rzeki Brzeznica) i Skarpa B – południowo-zachodnia część osiedla (teren pomiędzy ulicą Dobrzyńską, skarpgą wiślaną i skarpgą rz. Brzeznicy). W 2017 r. rekreacyjny rejon poniżej

³⁰ T. Borkowski, *Płockie ulice, place i parki*, [w:] *Dziesięć wieków Płocka*, red. J. Chojnacki, Płock 1969, s. 94-96.

³¹ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

³² Uchwała Nr 524/XXX/2017 RMP z 28 III 2017 r. w sprawie utworzenia Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego Jaru Rzeki Brzeznica.

³³ T. Żebrowski, *op. cit.*, s. 46-47.

skarpy wiślanej wokół jeziora Zalew Sobótka został przyłączony do os. Skarpa.

Około 1955 r. w okolicach jaru Brzeznicy rozpoczęto budowę domów jednorodzinnych. Od 1961 r. do końca lat 70. XX w. na osiedlu zrealizowano szereg obiektów w technologii wielkiego bloku (z tzw. cegły żerańskiej). Wzdłuż ulic Dobrzyńskiej i Kazimierza Wielkiego Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych³⁴ wybudowało dwa mosty żelbetowe nad jarem rzeki Brzeznica, które połączyły stare i nowe osiedla miejskie z kombinatem rafineryjnym i petrochemicznym³⁵. Przy ul. Asnyka na terenie parafii pw. Ducha Świętego zbudowano w latach 2000–2003 kościół pw. Dobrego Pasterza (według dokumentacji opracowanej przez Jana Lemańskiego i Krzysztofa Hibnera). Przy ul. Jasnej – w kierunku ujścia rz. Brzeznica do Wisły została wybudowana przepompownia ścieków – do oczyszczalni w Maszewie. W strefie skarpy wiślanej wzdłuż ul. Kazimierza Wielkiego w rejonie ul. Jasnej w czynie społecznym załoga MZRiP w latach 70. uporządkowała teren i urządziła Park na Zdunach i wyremontowała zejścia do plaż wiślanych i do jeziora Sobótka.

Pomiędzy ul. Kazimierza Wielkiego a górną trasą spacerową wzdłuż skarpy wiślanej znajduje się cmentarz ewangelicki (założony w XIX w.), na którego terenie kilkanaście lat temu powstała kaplica kościoła ewangelicko-augsburskiego. Wstępną dokumentację urbanistyczną os. Skarpa B zaczął opracowywać Zbigniew Sokołowski. Autorem dokumentacji urbanistyczno-architektonicznej os. Skarpa A był Tadeusz Majewski z Biura Projektów Miastoprojekt Mazowsze w Warszawie³⁶. Przyjęto koncepcję uzupełniania istniejącej luźnej zabudowy jednorodzinnej (powstałej samoistnie) nowymi budynkami wielorodzinnymi. Przy ul. Kazimierza Wielkiego Przedsiębiorstwo Inwestycji Komunalnych (PIK) zaprojektowało i wybudowało dwa ekskluzywne kompleksy mieszkalne.

Osiedle Miodowa

Osiedle Miodowa powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.³⁷ Początkowo osiedle nazywano Dobrzyńskim, jego nazwa wywodziła się od ul. Dobrzyńskiej, która przebiegała południowo-zachodnim skrajem osiedla. Od 31 stycznia 2017 r. w wyniku propozycji mieszkańców zmieniono nazwę na os. Miodowa, pochodzącą się od nazwy centralnej ulicy osiedlowej³⁸. Osiedle to w latach PRL stanowiło

³⁴ *Powstanie, rozwój i działalność Płockiego Przedsiębiorstwa Robót Mostowych*, praca zbiorowa, Płock 1980.

³⁵ W.A. Koński, *Płocka Petrochemia 1960–1985*, Płock 1986.

³⁶ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 139-140.

³⁷ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

³⁸ Uchwała RMP z 31.01.2017 r. zamieszczona w DUWM

część dzielnicy Dobrzyńska. Osiedle Miodowa utworzono na terenach dawnego folwarku powikariuszowskiego, otoczone jest ulicami: od wschodu – ul. Łukasiewicza; od zachodu – ulicami Miodową, Mościckiego i Dobrzyńską; od południa – ul. Kazimierza Wielkiego, Topolową i Al. Kobylińskiego. Na północy osiedle graniczy z jarem rzeki Brzeźnica. W południowej części osiedla po północnej stronie Al. Kobylińskiego znajduje się zabytkowy cmentarz rzymskokatolicki nowy (tzw. miejski) z kaplicą grobową Górnickich. Został on założony w 1876 r. jako nowa część starszej o ok. 100 lat nekropoli, która obecnie w wyniku podziału Płocka na osiedla, znalazła się w granicach os. Stare Miasto (po południowej stronie Al. Kobylińskiego)³⁹.

Osiedle w podstawowym zarysie powstało w latach 1962–1970, wybudowano je w technologii „wielkiego bloku” (płyta żerańska). Projekt urbanistyczny i architektoniczno-budowlany osiedla wykonali Tadeusz Kobyłański, Jadwiga Grębecka i Stefan Goetz z warszawskiego Biura Projektów Miastoprojekt Stolica – Wschód. Projekt urbanistycznie wyróżnia się systemem wewnętrznych uliczek (sięgaczy), obudowanych pięciokondygnacyjnymi długimi budynkami o urozmaiconym kształcie. Mieszkania wykonano w wersji oszczędnościowej (ciemne kuchnie i wspólne korytarze). Zgodnie z założeniami urbanistycznymi wybudowano: dwie szkoły podstawowe, dwa przedszkola, żłobek, szkołę zawodową (Zespół Szkół Budowlanych Nr 1 przy ul. Mościckiego), dzielnicowy dwupoziomowy ośrodek handlu i usług przy ul. Miodowej, przychodnię lekarską z apteką przy ul. Łukasiewicza i krytą pływalnię przy al. Kobylińskiego⁴⁰. W realizacji tego osiedla funkcję generalnego wykonawcy pełniło powołane w 1960 r. PBP Petrobudowa w Płocku⁴¹. W latach 70. ubiegłego wieku osiedle rozbudowano, powstały hotele robotnicze i mieszkalne budynki ośmiopiętrowe. Wzdłuż ul. Łukasiewicza Płockie Przedsiębiorstwo Robót Mostowych wybudowało nowy most przez jar rz. Brzeźnica łączący miasto z MZRiP⁴², który po kolejnej modernizacji w 1997 r. otrzymał nazwę Płockiego Czerwca 1976 r.

W północnej części osiedla przy ul. Łukasiewicza w 1973 r. zakończono budowę głównego gmachu Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku (główny projektant Henryk Sęczykowski). Od 1974 r. u zbiegu

ul. Łukasiewicza i południowej stronie ul. Gałczyńskiego zbudowano kompleks szkolny: Zespół Szkół Nr 3, III Liceum Ogólnokształcące im. Marii Dąbrowskiej oraz Oddziały Mazowieckiej Uczelni Publicznej. Po stronie północnej ul. Gałczyńskiego powstał rejonowy ośrodek handlowy (sklep Kaufland i stacja paliw), natomiast w rejonie pomiędzy Al. Kobylińskiego, ul. Kazimierza Wielkiego i ul. Topolową powstało kolejne centrum handlowo-usługowe (w tym sklep Lidl).

Osiedle Winiary

Osiedle Winiary utworzono mocą Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁴³ Osiedle jest obszarem znajdującym się w zachodniej części Płocka prawobrzeżnego na północny zachód od rz. Brzeźnicy. Włączenie wsi Maszewo, Maszewo Małe, Maszewo Duże i Winiary do Płocka nastąpiło z dniem 31 grudnia 1961 r.⁴⁴ W okresie PRL obszar ten jako dzielnica statystyczna posiadał kolejne nazwy: Winiary, Maszewo oraz Maszewo z Winiarami. Rodowód nazwy osiedla wywodzi się z XI w., gdy na potrzeby dworów monarszego i biskupiego mieszkańcy wsi służebnej Winiary uprawiali winnice. W XVIII w. Żydzi we wsi prowadzili karczmę, która przetrwała do powstania styczniowego. W 1827 r. w folwarku i wsi włościańskiej było 12 domów i 69 mieszkańców, natomiast ok. 1893 r. – tylko 5 domów i 21 mieszkańców⁴⁵.

W latach 1968–1973 według dokumentacji opracowanej przez architektów: Adrianę Kłosińską, Tadeusza Nastefera i Tomasza Trzaskę powstał główny budynek szpitala wojewódzkiego⁴⁶. Początkowo osiedle mieszkaniowe na Winiarach sprowadzało się do kilku budynków hotelowych dla lekarzy i pielęgniarek. Wraz z rozbudową Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego im. Marcina Kacprzaka przy ul. Medycznej w kolejnych dekadach stopniowo powiększało się również osiedle mieszkaniowe, które obecnie stanowi duży kompleks spółdzielczy jednorodzinnych budynków mieszkalnych (tzw. Osiedle Młodych). Powstało ponad 400 domów, zbudowanych według jednolitej koncepcji. W północnym segmencie osiedla, przy ul. Chemiczków znajduje się siedziba PKN Orlen⁴⁷. Na południe od obiektów biurowych PKN Orlen pomiędzy

z 2017 r.

³⁹ G. Szumlicka-Rychlik, *Nekropolie Płockie do końca XX w.*, Płock 2016.

⁴⁰ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 131-134.

⁴¹ T. Kulas, M. Majzner, *O historii i rozwoju PBP Petrobudowa*, „Przegląd Budowlany” 1981, nr 5, s. 259-261.

⁴² A. Klocek, *Płocka Rafineria i Petrochemia w latach 1959–2000*, Płock 2010; też, *Płocki Kompleks Rafinerijno-Petrochemiczny w latach 1959–2000 i jego wpływ na rozwój miasta i regionu*, Płock 2015.

⁴³ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁴⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31.12.1961 r. w sprawie m.in. wsi: Maszewo, Maszewo Małe, Maszewo Duże i Winiary zamieszczone w Dz.U. z 1961 r.

⁴⁵ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 13, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Wałęski, t. 13, Warszawa 1893, s. 549, hasło: Winiary.

⁴⁶ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 147-148.

⁴⁷ W. Serafimowicz, B. Trębała, *Z dziejów budownictwa w Płocku*, Płock 2008, s. 205-206, 242-243.

ul. Zglenickiego i Chemików funkcjonuje Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Rafineryjnego. W północno-wschodniej części osiedla na obszarze Maszewa, graniczącym z PKN Orlen, zlokalizowana została główna część Spółki Akcyjnej Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny (strefy od III do VII)⁴⁸. Ostatnio na terenie PPP-T przy ul. Łukasiewicza 49 zbudowano nową siedzibę Bassel Orlen Polyolefins⁴⁹. W Winiarach znajdują się cztery kompleksy ogródków działkowych.

Osiedle Dworcowa

Początki osiedla w okresie dwudziestolecia międzywojennego związane były z budową trasy kolejowej Płock – Sierpc – Rypin – Brodnica (oddanej do eksploatacji w 1937 r.). Po II wojnie światowej w okresie PRL utworzono dzielnicę statystyczną o nazwie Dworcowa, zlokalizowaną między torami kolejowymi przy dworcu PKP a ważnymi przelotowymi ulicami: Otolińska, Al. Jachowicza i Bielską. W dniu 27 maja 1991 r. Rada Miasta Płocka powołała na terenach dzielnicy Dworcowa – osiedle Mickiewicza. Osiedle to w wyniku Uchwały RMP z 24 października 2002 r.⁵⁰ zostało podzielone na dwie części – wzdłuż ulic Mickiewicza i 11 Listopada, tworząc dwa nowe osiedla: Dworcowa (część wschodnia – nazwa wywodzi się od dworca kolejowego i ul. Dworcowej) i Kochanowskiego (część zachodnia). Os. Dworcowa powstało głównie na terenach dawnego folwarku pobenedyktynskiego.

Ulica Otolińska, stanowiąca południowo-wschodnią granicę os. Dworcowa jest częścią drogi 567 prowadzącej do Płońska. W południowej części os. Dworcowa, przy dawnych Wielkich Alejach, na obszarze po byłym carskim terenie wojskowym, działacz społeczny i publicysta ks. Ignacy Lasocki w okresie dwudziestolecia międzywojennego zorganizował ośrodek opieki dla dzieci oraz zainicjował powstanie nowej świątyni. W sąsiedztwie tego ośrodka przy Al. Jachowicza powstała drewniana kaplica, w której posługi dla wiernych pełnili księża-zakonnicy Salezjani z Czerwińska. W 1929 r. bp Antoni Julian Nowowiejski erygował nową parafię pw. św. Stanisława Kostki. W okresie 1929–1939 salezjańska kaplica spełniała funkcję kościoła garnizonowego dla 4 Pułku Strzelców Konnych i 8 Pułku Artylerii Lekkiej⁵¹.

Zabudowę osiedla w znacznym stopniu stanowią domy jednorodzinne, obecnie w większości

rozbudowywane i zmodernizowane oraz wielorodzinne budynki 5- i 11-kondygnacyjne w technologii wielkiej płyty. W efekcie nastąpiło „przeplatanie” wielopiętrowych bloków wielorodzinnych z budynkami jednorodzinnymi. Pierwsze wycinkowe plany zagospodarowania osiedla wykonał Zbigniew Sokołowski. Wstępną koncepcję zabudowy osiedla Mickiewicza, tj. obecnie osiedli Dworcowa i Kochanowskiego opracowali Ignacy Bładowski i Czesław Korgul. Dokumentację urbanistyczno-architektoniczną wykonali Małgorzata Wysoka, Edward Wysocki i Dorota Biernat z Wojewódzkiego Biura Projektów Arwo w Warszawie. Generalnym wykonawcą większości budownictwa wielorodzinnego był Płocki Kombinat Budowlany, który realizował roboty budowlano-montażowe od 1978 r. do połowy lat 90. ubiegłego wieku⁵².

Osiedle Kochanowskiego

Osiedle Kochanowskiego powstało w wyniku Uchwały RMP z 24 września 2002 r., która dokonała podziału dawnego osiedla Mickiewicza (z maja 1991 r.) na dwie części: os. Kochanowskiego i os. Dworcowa. Osiedle Kochanowskiego utworzono głównie na terenie dawnego folwarku szpitala Św. Trójcy, w okresie PRL obszar ten stanowił zachodnią część statystycznej dzielnicy Dworcowa. Osiedle zlokalizowane jest po południowo-wschodniej stronie ul. Bielskiej, stanowiącej część drogi krajowej nr 60, prowadzącej do Bielska i Ciechanowa; położone pomiędzy linią kolejową (na północy) i Al. Jachowicza (na południu). Nazwa osiedla przyjęta została od ważnej osiedlowej ulicy im. Jana Kochanowskiego, kojarzonej z imieniem i nazwiskiem znanego polskiego poety z XVI w. W tym przypadku upamiętniono jednakże Józefa Michalskiego (1885–1907), który posługiwał się pseudonimem Jana Kochanowskiego. Był to znany z odwagi i energii instruktor Wydziału Bojowego Polskiej Partii Socjalistycznej, który został zabity przez żołnierzy carskich podczas ataku na furgon pocztowy⁵³. Przy skrzyżowaniu ulic Mickiewicza i Trauguta znajdują się relikty cmentarza żydowskiego z 1845 r. z pomnikiem Martyrologii Żydów Płockich. Zabudowę os. Kochanowskiego rozpoczęto w dwudziestoleciu międzywojennym.

W końcu lat 50. ubiegłego wieku Warszawskie Przedsiębiorstwo Budowlane Nr 4 wybudowało osiedle budynków wielorodzinnych trzykondygnacyjnych w technologii tradycyjnej (z cegły i bloczków). Osiedle to powstało w rozwidleniu ulic Bielskiej i Obrońców

⁴⁸ Tamże, s. 246-247.

⁴⁹ Tamże, s. 113-121.

⁵⁰ Uchwała RMP z 22.09.2002 r. zamieszczona w DUWM z 2002 r.

⁵¹ *Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna. Rocznik 1977 r.*, red. W. Lis, Płock 1979.

⁵² W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 106, 148-149, 175-176.

⁵³ *Kim był płocki Jan Kochanowski*, <http://googleads.g...plock.wyborcza.pl>, [dostęp: 6.12.2019].

Westerplatte. Stanowiło ono w okresie powojennym początek zabudowy tego rejonu, część budynków posiada schrony przeciwlotnicze. Kolejne mini-osiedle w technologii wielkiej płyty powstało w rejonie ul. Kochanowskiego. Na terenie dawnego stadionu piłki nożnej klubu Fabryki Maszyn Żniwnych – ZKS Mazowia, pomiędzy ulicami Sportową, Kochanowskiego i Mickiewicza, znajduje się Miejskie Centrum Sportu – Stadion Miejski. Obiekt ten po gruntownej modernizacji jest wyposażony m.in. we wszystkie urządzenia lekkoatletyczne, od 2014 r. nosi nazwę Stadion Miejski im. Bernarda Szymańskiego. Zmodernizowany budynek dzielnicowego kina Mazur przy Al. Jachowicza jest obecnie siedzibą Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka” im. Druha Wacława Milke. W rozwidleniu Al. Jachowicza i ul. 11 Listopada, na terenie po dawnej mleczarni, ostatnio powstał nowoczesny kompleks mieszkalny z usługami.

Osiedle Tysiąclecia

Obszar między ulicami: Tysiąclecia, Bielską, Al. Kobylińskiego i Łukasiewicza w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r. stanowi os. Tysiąclecia⁵⁴. Nazwa ulicy i osiedla Tysiąclecia związana jest z obchodami tysiąclecia państwowości Polski w latach sześćdziesiątych XX w. Tereny rolne i sadownicze na których powstało osiedle należały w przeszłości do znanej w kraju rodziny Krasińskich (dawny folwark pokolegiacki). Osiedle wybudowano w latach 1964–1972. Budynki w technologii „wielki blok” wykonały PBP Petrobudowa⁵⁵ i warszawski Budomontaż. W latach 70. XX w. os. Tysiąclecia stanowiło północną część „Nowego Centrum” i nazywane było „Centrum Północ”. Autorem projektu realizacyjnego był Tadeusz Majewski (Miastoprojekt Mazowsze w Warszawie), który dokumentację przygotował w oparciu o projekt dotyczący centrum Płocka, wykonany przez Stefana Putowskiego i Tadeusza Zielińskiego. Na terenie os. Tysiąclecia poza kilkoma zespołami budynków mieszkalnych pięciokondygnacyjnych i dwoma kompleksami punktowych budynków jedenastopiętrowych wybudowano: szkołę podstawową, przedszkole, żłobek, klub osiedlowy, ogródek dziecięcy, zaplecze techniczne obsługi osiedla, stację obsługi samochodów i domy handlowo-usługowe⁵⁶. Osiedle przecina w połowie południkowo aleja spacerowa im. Pawła Nowaka, zasłużonego pierwszego dyrektora MZRiP. Ważną rolę w życiu kulturalnym

⁵⁴ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁵⁵ W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 127-135, 212-213, 175, 178-179.

⁵⁶ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 143-147.

osiedla i miasta pełni Spółdzielczy Dom Kultury przy ul. Krzywoustego.

Osiedle Łukasiewicza

Osiedle Łukasiewicza zostało utworzone w dniu 27 maja 1991 r., zajmuje obszar między rzeką Brzeźnica a ulicami: Łukasiewicza, Tysiąclecia i Bielska (teren dawnego folwarku pokolegiackiego). Nazwa osiedla i ulicy Łukasiewicza stanowi uznanie dla polskiego działacza niepodległościowego, społecznika i wynalazcy Jana Józefa Ignacego Łukasiewicza (1822–1882)⁵⁷. Osiedle Łukasiewicza składa się z dwóch różnych i nie związanych ze sobą jednostek terytorialnych (ani funkcjonalnie, ani historycznie), tj. osiedla mieszkalnego nazywanego na początku „Wielką Płytą” oraz północno-zachodniego obszaru wsi Kostrogaj, który w wyniku zabudowy stał się dzielnicą przemysłową. Gdy 12 września 1953 r. terytorium Płocka rozszerzono o 518 ha w kierunku wschodnim, przyłączono m.in. dużą wieś Kostrogaj⁵⁸, która dzisiaj jest częścią dwóch osiedli: Łukasiewicza i Trzepowa. W okresie PRL początkowo funkcjonowała jedna dzielnica Kostrogaj, którą dla celów statystycznych podzielono w połowie lat 80. na dwie dzielnice: Kostrogaj Przemysłowy i Kostrogaj. Nawiązując do historii os. Łukasiewicza składającego się z dwóch segmentów należy zaznaczyć, iż w Kostrogaju (dawna nazwa Kostoga), powiat płocki, gmina Rogozino, parafia Trzepowo, w 1827 r. było – 15 domów i 70 mieszkańców, natomiast ok. 1882 r. w 18 domach mieszkało 182 osób⁵⁹.

Zabudowa os. Łukasiewicza rozpoczęła się w 1969 r. na bazie produkcji wytwórni prefabrykatów wielkowsymiarowych (OWT-67) o zdolności wytwórczej 3 tys. izb rocznie. Wytwórnię usytuowaną przy ul. Rembielińskiego wybudowała Petrobudowa. Obecnie na tym miejscu funkcjonuje główny bazar miejski. Autorem dokumentacji osiedla był Tadeusz Majewski. Zachodnią część osiedla wybudowała PBP Petrobudowa, natomiast wschodnią część – Płocki Kombinat Budowlany (po przejściu od Petrobudowy wytwórni OWT-67 oraz jednostek wykonawczych zajmujących się „mieszkaniami”). W osiedlu zaprojektowano aleję spacerową, którą na początku lat III RP nazwano im. Antoniego Roguckiego, zasłużonego dla miasta i kombinatu MZRiP bezpartyjnego dyrektora PBP Petrobudowa.

⁵⁷ Jan Józef Ignacy Łukasiewicz – polski farmaceuta i przedsiębiorca, pierwszy wydestylował z ropy naftowej – naftę, którą zastosował do oświetlenia, współzałożyciel i dyrektor pierwszej instalacji ropy naftowej w Bóbrce.

⁵⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z 12.09.1953 r. zamieszczone w Dz. U. z 1953 r. (dotyczy Kostrogaju, Ośnicy i Boryszewa).

⁵⁹ *Słownik Geograficzny...*, t. 4, Warszawa 1883, s. 476, hasło: Kostrogaj.

Przy ul. Łukasiewicza na skrzyżowaniu z ul. 7 czerwca 1991 r. powstał kompleks obiektów sportowych Spółki Akcyjnej Wisła Płock wraz z dużym stadionem piłki nożnej, który przez kolejne dziesięciolecia był rozbudowywany i modernizowany. Na placu Celebry Papieskiej pomiędzy ulicami: Łukasiewicza, Batalionów Chłopskich i 7 czerwca 1991 r. przekazano do użytku w 2010 r. nowoczesne Centrum Widowiskowo-Sportowe Orlen-Arena – według projektu Henryka Nowackiego. Przy ul. Kossobudzkiego zakończono w 1999 r. budowę kościoła pw. Matki Boskiej Częstochowskiej zaprojektowanego przez Ignacego Bładowskiego i Kazimierza Badowskiego. Przy ul. Narodowych Sił Zbrojnych powstało Technikum Elektryczne, które następnie przekształcono w Zespół Szkół Technicznych Nr 2 im. Marii Curie-Skłodowskiej. Na terenie osiedla przy ul. Bielskiej 59 funkcjonuje Starostwo Powiatowe.

Kostrogaj stanowiący północno-wschodnią część os. Łukasiewicza jest obszarem niezamieszkałym. W okresie PRL ulokowano tu państwowe zakłady przemysłowe, m.in. Zakłady Stolarki Budowlanej Stolbud⁶⁰, Płockie Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego, piekarnię mechaniczną, obiekty magazynowe MHD, Argedu i PZGS oraz hurtownie przedsiębiorstw różnych branż⁶¹. W okresie III RP w wyniku prywatyzacji i restrukturyzacji na tym terenie powstały spółki przemysłowe, budowlane, handlowe i usługowe.

Osiedle Trzepowo

Obecne os. Trzepowo utworzono głównie na terenach dawnych średniowiecznych wsi Trzepowo i Kostrogaj. Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 11 grudnia 1961 r.⁶² wieś Trzepowo Stare i osada Powsino zostały włączone do Płocka, natomiast wieś Kostrogaj znalazła w granicach Płocka się wcześniej – w 1953 r.⁶³ W latach 70. i 80. XX w. funkcjonowały dwie dzielnice statystyczne: Kostrogaj Przemysłowy (północno-zachodnia część wsi Kostrogaj – dzisiaj znajduje się w granicach os. Łukasiewicza) i Kostrogaj (południowo-wschodnia część wsi Kostrogaj), która obecnie funkcjonuje w os. Trzepowo. Obszarowo są

one równoznaczne z dzisiejszymi obrębami geodezyjnymi: Kostrogaj Przemysłowy i Kostrogaj Rolniczy⁶⁴.

Osiedle Trzepowo powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁶⁵, która doprowadziła do połączenia dwóch dzielnic statystycznych z okresu PRL: Trzepowa i Kostrogaju. Osiedle stanowi północno-wschodnią część miasta, jest najbardziej wysuniętym na północ osiedlem mieszkaniowym w Płocku, o małej liczbie mieszkańców i największym obszarze. Z dokumentów historycznych wynika, że w XIII w. wieś i folwark nad rz. Brzeźnicą nazywano nie Trzepowo, lecz Cerepowo. Trzepowo to dawna wieś biskupia. Na północnych obrzeżach osiedla przy ul. Krzywej zlokalizowany jest kościół pw. św. Aleksego z przełomu XV i XVI w., który jest jednym z najstarszych drewnianych obiektów na Mazowszu Płockim⁶⁶. W 1827 r. we wsi Trzepowo (gmina Brwilno) – było 18 domów i 43 mieszkańców. Na początku lat 90. XIX w. Trzepowo liczyło 338 mieszkańców, posiadało 32 domy i karczmę⁶⁷. W tym czasie wieś Kostrogaj (ówczesna nazwa Kostroga) należała do gminy Rogozino oraz parafii Trzepowo⁶⁸.

Mieszkańcy okolicznych wsi dla uczczenia poległych żołnierzy polskich na polach Trzepowa w sierpniu 1920 r. postawili w 1938 r. przy ul. Sierpeckiej pomnik z piaskowca, który w 2003 r. został wyremontowany i rozbudowany. W hołdzie poległym w czasie nawałnicy bolszewickiej 1920 r. harcerzom płockim usypano kopiec przy ul. Targowej, w pobliżu lotniska i zaplecza Mostostalu.

Osiedle Trzepowo składa się z następujących części: z wsi Trzepowo Stare (dzisiaj stanowiącej osiedle miejsko-wiejskie); z dawnych osad Powsino i Niegłosy, w których znajdują się obiekty byłego Zakładu Wykładzin Samochodowych FSO (później po modernizacji – firmy Polorot) oraz Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny – strefa I i II; – z dawnego folwarku Jędrzejewo; – z największej płockiej nekropolii przy ul. Bielskiej (cmentarza komunalnego z kaplicą i domem przedpogrzebowym)⁶⁹; – z większości dawnej dużej wsi Kostrogaj, która dzisiaj stanowi w znacznej mierze rejon przemysłowy: giełda towarowo-samochodowa, lotnisko

⁶⁰ L. Żak, *Zakłady Stolarki Budowlanej Stolbud w Płocku*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2, s. 39-43; J. Chojnacki, *Zakłady Stolarki Budowlanej Stolbud w Płocku. Informator*, Płock 1978.

⁶¹ Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *op. cit.*, s. 124.

⁶² Rozporządzenie RM z 31.12.1961 r. w sprawie zmiany granic miasta Płocka w województwie warszawskim, zamieszczone w Dz. U. 1961 nr 59, poz. 324; w wyniku tego rozporządzenia włączono do Płocka m.in. następujące osady i wsie: Trzepowo Stare, Powsino, Biała Nowa, Biała Parcele, Chełpowo i Draganie Nowe.

⁶³ Rozporządzenie RM z 12.09.1953 r. zamieszczone w Dz.U. z 1953 r. (dotyczy m.in. przyłączenia Kostrogaju do Płocka).

⁶⁴ W. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcyjnego Płocka w III Rzeczpospolitej*, „Notatki Płockie” 2019, nr 1, s. 29-31.

⁶⁵ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁶⁶ *Diecezja Płocka. Rocznik 2004 r.*, red. W. Lis, Płock 2005, s. 346.

⁶⁷ *Słownik Geograficzny...*, t. 12, Warszawa 1892, s. 574, hasło: Trzepowo.

⁶⁸ *Słownik Geograficzny...*, t. 4, Warszawa 1883, s. 476; we wsi Kostrogaj ok. 1882 r. było 18 domów i 182 mieszkańców

⁶⁹ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 2010, s. 113-119.

sportowe⁷⁰ oraz wiele firm wzdłuż ul. Targowej od ul. Bielskiej do ul. Otolińskiej.

W południowej części obecnego os. Trzepowo (na terenie południowo-wschodniej części dawnej wsi Kostrogaj) przełomie lat 50. i 60. w XX w. powstał liczący się w kraju zakład – wielka Fabryka Maszyn Żniwnych, produkująca znane w kraju i zagranicą kombajny zbożowe Vistula i Bizon⁷¹. Obecnie na terenie po FMŻ funkcjonują m.in.: CNH Polska⁷² – międzynarodowy producent kombajnów zbożowych (dawny New Holland-Bizon) oraz liczący się w kraju dystrybutor i producent pokryć dachowych i systemów elewacyjnych BudMat⁷³. W sąsiedztwie byłego FMŻ przy ul. Targowej znajduje się siedziba spółki Mostostal Płock⁷⁴ i jego zaplecze produkcyjne.

Osiedle Wyszogrodzka

Osiedle Wyszogrodzka ustanowione Uchwałą RMP z 27 maja 1991 r.⁷⁵, wcześniej w okresie PRL stanowiło dzielnicę statystyczną o nazwie Wyszogrodzka, później Wyszogrodzka i Międzytorze. Nazwa osiedla wywodzi się od ul. Wyszogrodzkiej, czyli nawiązuje do dawnego traktu w kierunku Czerwińska i Wyszogrodu (obecnie ważna droga krajowa w kierunku Warszawy). Obszar osiedla zawiera tereny wzdłuż ul. Wyszogrodzkiej, między Wisłą a al. Kilińskiego, Al. Piłsudskiego i ul. Graniczną. Wybudowana w końcu dwudziestolecia międzywojennego linia kolejowa przecina osiedle w połowie. W obszarze osiedla znalazły się m.in. tereny dawnych folwarków: podominańskiego i ponorbertańskiego „Grabówka” (dzisiaj m.in. ZOO). Wcześniej w obszarze osiedla funkcjonowały mini-osiedla: „Działki” (na północ od ul. Wyszogrodzkiej); „Wiatraki” (w rejonie obecnej ul. Słonecznej); kolonia budynków jednorodzinnych „Zalesie” przy ul. Zalesie oraz obszar „Cholerki” w rejonie ul. Uroczej, gdzie w przeszłości chowano zmarłych na cholera⁷⁶.

Na terenie osiedla znajdują się dwie pary zabytkowych rogatki: na ul. Wyszogrodzkiej (przy skrzyżowaniu z al. Kilińskiego) zlokalizowane są zabytkowe rogatki warszawskie, natomiast przy al. Kilińskiego na przedłużeniu ul. Padlewskiego (dawnej ul. Płońskiej) – rogatki płońskie (obecnie stanowią wjazd do Szkoły

Wyższej im. Pawła Włodkowica). Wszystkie płockie rogatki zaprojektował w stylu klasycystycznym Jakub Kubicki. Przy ul. Norbertańskiej znajdują się trzy zabytkowe cmentarze: prawosławny, mariawicki i garnizonowy. Na cmentarzu prawosławnym z 1. połowy XIX w. zbudowano w 1870 r. cerkiew. Obecnie mają tu miejsce pochówki rzymskokatolickie. Cmentarz mariawicki funkcjonuje od 1906 r. Cmentarz garnizonowy (z końca XIX w.) położony jest po południowej stronie linii kolejowej i zawiera groby żołnierzy z I i II wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej z 1920 r.⁷⁷

Początki zwartej zabudowy obszaru os. Wyszogrodzka w rejonie obecnej al. Kilińskiego związane były z utworzeniem carskich koszar, które w okresie dwudziestolecia rozbudowano dla potrzeb wojska polskiego. Pomiędzy al. Kilińskiego i ul. Norbertańską po II wojnie światowej ulokowano Zespół Szkół Metalowych, który przekształcono w Zespół Szkół Technicznych (tzw. „siedemdziesiątkę”) posiadający znaczące sukcesy sportowe, szczególnie wioślarskie. W rejonie pomiędzy al. Kilińskiego i Al. Piłsudskiego, na terenie po dawnej jednostce wojskowej od 1992 r. funkcjonuje Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica. W ostatnich latach przy al. Kilińskiego i ul. 8 Pułku Artylerii Lekkiej wzniesiono nowoczesne obiekty dla Komendy Miejskiej Policji. Wcześniej w rejonie ulic Wyszogrodzkiej i 4 Pułku Strzelców Konnych ulokowano Komendę Straży Pożarnej i Stację Pogotowia Ratunkowego. Zachodnia część ul. Wyszogrodzkiej pełni funkcję osiedlowego centrum handlowo-usługowego.

Pierwszą wersję planu zagospodarowania przestrzennego os. Wyszogrodzka opracował Zbigniew Sokołowski. Obecnie większość osiedla stanowi zabudowa jednorodzinna, natomiast budownictwo wielorodzinne zlokalizowane jest w jego części północnej przy ul. Spółdzielczej i Al. Piłsudskiego. Przy ul. Miłej na skarpie wiślanej wybudowane zostały nowoczesne rezydencje. Pomiędzy ul. Mostową i Wisłą na wysokiej skarpie wiślanej (i częściowo poniżej) przy wjeździe na most drogowo-kolejowy usytuowany jest Miejski Ogród Zoologiczny (ul. Norbertańska). Na wschodzie osiedla przy skrzyżowaniu ul. Górnej i Wodnej powstała Stacja Uzdatniania Wody. Na terenie parafii św. Józefa przy ul. Górnej znajduje się kościół pw. Miłosierdzia Bożego, zaprojektowany przez Andrzeja Pawlikowskiego i Zdzisława Czerskiego. Kościół był konsekrowany w 2000 r.

Osiedle Międzytorze

Osiedle Międzytorze utworzono w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁷⁸ Osiedle zlokalizowane jest

⁷⁰ Płockie skrzydła. Półwiecze Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku 1957–2007, red. J. B. Nycek, Płock 2007.

⁷¹ J. Stefański, *Dzieje Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku 1870–1977*, Płock 1986.

⁷² A.J. Papierowski, J. Stefański, *op. cit.*, s. 112-113.

⁷³ Tamże, s. 100.

⁷⁴ W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 213, 255.

⁷⁵ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁷⁶ G. Szumlicka-Rychlik, *Historia powstania cmentarza cholerycznego w Płocku*, „Notatki Płockie” 2013, nr 4, s.13-17.

⁷⁷ I. Szychowski, *op. cit.*

⁷⁸ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

w obrębie północnej części wschodniego zakola trasy linii kolejowej przebiegającej w obszarze centralnej części Płocka prawobrzeżnego. Obszar osiedla w kształcie trójkąta określają Al. Piłsudskiego, ul. Otolińska i ul. Graniczna, w znacznej części obejmuje teren dawnego folwarku poddominikańskiego. Nazwa osiedla Międzytorze wynika z historycznej zaszłości związanej z budową osiedla. Gdy w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku rozpoczęto w okolicy funkcjonującej linii kolejowej budowę nowego osiedla, na terenie wzdłuż obecnej ulicy Lachmana znajdował się tor kolejowy, wybudowany dla potrzeb płockiej jednostki wojskowej. W związku z tym pierwsza część osiedla powstawała rzeczywiście w międzytorzu i taką nazwę, choć nieaktualną, osiedle posiada do dzisiaj. Po likwidacji jednostki wojskowej w połowie lat 90. tor kolejowy został rozebrany. Obszar osiedla na wschód poza trasą kolejową do ul. Granicznej nazywany jest popularnie „Zatorzem”.

Osiedle Międzytorze zostało wybudowane w latach 1973–1992 przez Przedsiębiorstwo Państwowe Budownictwa Uprzemysłowego (PPBU), które w 1978 r. przekształciło się w Płocki Kombinat Budowlany. Osiedle zostało zaprojektowane przez Jerzego Kuleszę z Miasto-Projektu Warszawa w technologii wielkiej płyty. W projektowaniu osiedla aktywnie uczestniczył płockanin Ryszard Tomaszewski. Według koncepcji płockich projektantów Janusza Łabuza i Piotra Malinowskiego zrealizowano budowę kompleksu domów przy ul. Gierzyńskiego. Przy tejże ulicy powstał osiedlowy kompleks handlowo-usługowy.

W obrębie tego osiedla (pomiędzy ul. Otolińską i Al. Piłsudskiego a rozebranymi torami kolejowymi do byłej jednostki wojskowej) utworzono mini-osiedle domów jednorodzinnych. Autorami dokumentacji urbanistyczno-architektoniczno-budowlanej byli: Ignacy Bładowski, Zbigniew Michalski i Tadeusz Kulas. Ostatnio na terenie parafii pw. Matki Boskiej Fatimskiej, zakończono budowę kościoła parafialnego przy ul. Gierzyńskiego. W wyniku przebudowy dawnych Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego Cotex⁷⁹ przy ul. Granicznej powstało Centrum handlowo-usługowo-biurowe Cotex. W obrębie ulic Otolińskiej, Banacha, Lachmana i Stodółkiewicza pod adresem Otolińska 8 znajduje się znana międzynarodowa firma Levi Strauss Poland.

Osiedle Podolszyce Północ

W końcu 1981 r. nastąpiła decyzja władz centralnych o przyłączeniu do Płocka wsi: Podolszyce,

⁷⁹ J. Stefański, *Powstanie i rozwój Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego Cotex w Płocku (1973–1985)*, Płock 1985.

Imielnica i Borowiczki⁸⁰. W wyniku katastrofalnej zatorowej powodzi w styczniu 1982 r. wielu mieszkańców Radziwia i okolic utraciło swoje siedziby i cały dobytek. Spowodowało to przyśpieszenie procedur prawnych dotyczący rozpoczęcia budowy dzielnicy mieszkaniowej na terenie wsi Podolszyce. Dla celów statystycznych Podolszyce zostały rozdzielone wzdłuż ul. Wyszogrodziej na dwa obszary: część północną nazwano dzielnicą Podolszyce I, natomiast część południową – Podolszyce II.

Osiedle Podolszyce Północ powstało 27 maja 1991 r.⁸¹ Utworzono je z dwóch obszarów: na północy z części południowej Boryszewa⁸² (włączenie do Płocka w 1953 r., w latach 80. funkcjonowała dzielnica statystyczna Boryszewo) oraz na południu – z północnej części terenów wsi Podolszyce. Osiedle stanowiło kontynuację dzielnicy Podolszyce I z okresu lat 80. XX w. i obejmowało obszar pomiędzy ulicami: Wyszogrodzką, Graniczną i Boryszewską, a od wschodu graniczyło z jarem rz. Rosica. W wyniku Uchwały RMP z 29 czerwca 1999 r.⁸³ osiedle to zostało zmniejszone, gdyż podzielono je na dwie części: Podolszyce Północ i Zielony Jar. Podział nastąpił wzdłuż ulic: Żyzna i wschodniej części al. Armii Krajowej.

W nawiązaniu do przeszłości należy zaznaczyć, że w 1880 r. wieś Boryszewo Stare posiadało 169 mieszkańców, 16 domów i młyn, natomiast Boryszewo Nowe – 440 mieszkańców, 48 domów, ewangelicki dom modlitwy, szkołę, młyn wodny nad strumieniem Rosica, trzy wiatraki i karcznię. W 1887 r. we wsi Podolszyce, powiat płocki, gmina Rogozino, parafia Imielnica – było 60 domów i 594 mieszkańców, dwa wiatraki, karczma i szkoła początkowa ogólna⁸⁴. Należy przypomnieć, że główna zamieszkała część wsi Podolszyce położona była przy ul. Swojskiej na obecnym os. Podolszyce Południe. Ta dawna średniowieczna wioska kościelna obsługiwała również tereny rolne biskupiej Imielnicy. Nazwa Podolszyce może wywodzić się z faktu, iż wieś położona była w otoczeniu leszczynowej roślinności („pod leszczynowym lasem”)⁸⁵.

⁸⁰ W wyniku Rozporządzenia Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 25 listopada 1981 r. w sprawie zmiany granic niektórych miast w województwach: bydgoskim, gdańskim, krośnieńskim, płockim i suwalskim (Dz. U. 1981, nr 28, poz. 152).

⁸¹ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁸² Rozporządzenie RM z 12.09.1953 r. zamieszczone w Dz. U. z 1953 r. (dotyczy m.in. Boryszewa).

⁸³ Uchwała RMP z 29.06.1999 r. zamieszczona w DUWM z 1999 r.

⁸⁴ *Słownik Geograficzny...*, t. 8, Warszawa 1887 s. 462, hasło: Podolszyce.

⁸⁵ A. Ciesielska, *Osada na Podolszycach. Pod lasem*, „Gazeta Wyborcza. Mazowsze” 2002; sugestia odnośnie nazwy Podolszyce.

W latach 1974–1982 prace nad planem zagospodarowania przestrzennego Płocka w fazie wstępnej koncepcji urbanistycznej prowadzili Janusz Łabuz i Ignacy Bładowski, co umożliwiło m.in. budowę osiedli miejskich w Podolszycach. Funkcję generalnego projektanta Podolszyc jako całości objęło Wojewódzkie Biuro Projektów Arwo w Warszawie. Projekt osiedli: Podolszyce Północ i Zielony Jar (jako zbiorcze opracowanie) został opracowany przez zespół architektów i inżynierów pod kierownictwem Edwarda Wysockiego⁸⁶. Generalnym wykonawcą budowy tego osiedla został Płocki Kombinat Budowlany, który rozpoczął montaż budynków w technologii z wielkiej płyty. Pierwszy budynek oddano do użytku w 1983 r. Zasiedlono go uszkodzonymi z powodzi ze stycznia 1982 r. Znaczną część budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego wykonano w oparciu o wytwórnię prefabrykatów OWT-67. Równocześnie rozpoczęto zabudowę w oparciu o inne technologie budowlane oraz przeznaczono część terenu pod budownictwo jednorodzinne.

Aktualnie osiedle poza wcześniejszą zabudową z płyt wielkowieściowych obudowany jest następującymi kompleksami mieszkalnymi (koloniami): Chrobry, Magnat, Łokietek i Zielone Korony, które należą do najbardziej komfortowych zespołów apartamentowców w mieście. Obecnie rozwija się też północna część osiedla (na terenie dawnej osady Nowe Boryszewo), gdzie powstaje m.in. tzw. „Osiedle 300”.

W 2008 r. rozpoczęto budowę kościoła pw. Św. Krzyża zaprojektowanego przez Janusza Łabuza. Północna strona ul. Wyszogrodzkiej do ul. Sikorskiego i najbliższego rejonu, wyróżnia się nowoczesną architekturą obiektów handlowych, administracyjnych i mieszkalno-usługowych. Wśród interesujących architektonicznie obiektów znajdują się m.in. apartamentowiec Pink Haus, Lidl, galeria Mazowia, Agata-Meble, biurowiec PERN-u⁸⁷, „wieżowiec – szafa”. W centralnej części osiedla utworzono rekreacyjny Park Północny, pierwsze nasadzenia nastąpiły w 1996 r. Oddanie parku do użytku nastąpiło w 2004 r.

Rondo im. Wojska Polskiego usytuowane wzdłuż ul. Wyszogrodzkiej (pomiędzy os. Podolszyce Północ i os. Podolszyce Południe) oraz na mostowej Trasie im. Popiełuszki i ul. Mazowieckiego stało się najważniejszym węzłem drogowym w mieście. Węzeł ten funkcjonujący dotychczas głównie na centralnej trasie średnicowej łączącej zachodnie i wschodnie osiedla po prawej stronie Wisły znalazł się na dużej obwodnicy miasta. W związku z przekazaniem ostatnio do eksploatacji trasy północno-zachodniej obwodnica ta obecnie łączy osiedla prawobrzeżne i lewobrzeżne, tj. osiedla północne z osiedlami południowymi. Ponadto ułatwia

⁸⁶ W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 181-182.

⁸⁷ Tamże, s. 145.

komunikację pomiędzy północną strefą przemysłową (PKN Orlen, Bassel Orlen Polyolefins, Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny) wraz z obszarem przemysłowym Kostrogaju i Trzepowa – ze strefą osiedli, stanowiących „sypialnię miasta”.

Osiedle Podolszyce Południe

Osiedle Podolszyce Południe utworzono w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁸⁸, jest ono kontynuacją dzielnicy Podolszyce II z okresu PRL. Od zachodu granicą osiedla jest ul. Graniczna, od północy – ul. Wyszogrodzka, od wschodu – jar rz. Rosica, natomiast od południa – sąsiaduje z os. Borowiczki. Z badań archeologicznych prowadzonych pod kierownictwem Tomasza Kordali wynika, że na terenie wsi biskupiej Podolszyce, położonej głównie przy strumieniu Mała Rosica, niedaleko obecnej ul. Swojskiej, odkryto osadę z XV w., natomiast podczas prac wodno-kanalizacyjnych natrafiono na ślady osadnictwa starożytnego z okresu kultury łużyckiej. W trakcie budowy bloku mieszkalnego przy ul. Czwartaków 2 odkryto cmentarzysko szkieletowe z XI–XII w., które przebadano w latach 1984–1986. Os. Podolszyce Południe było przedmiotem badań archeologicznych przez 20 lat, stąd jest osiedlem stosunkowo dobrze rozpoznanym w zakresie przeszłości⁸⁹. W końcu lat 80. XIX w. wieś Podolszyce liczyła 594 osób, administracyjnie funkcjonowała w gminie Radzanowo⁹⁰.

Osiedle składa się z następujących kompleksów mieszkalnych (kolonii): Miedza, Kapliczka, Zagroda, Skiba, Sady, Przy Skarpie, Nad Jarem i Wieś. Wstępną koncepcję zagospodarowania urbanistycznego całych Podolszyc przygotowali Janusz Łabuz i Ignacy Bładowski, natomiast układ funkcjonalno-przestrzenny Podolszyc Południe opracował Marcin Przyłubski z warszawskiej Spółdzielni Pracy Twórczej Architektów, Artystów i Plastyków Espea. Pracownia projektowa Espea opracowała plan koordynacji inwestycji, który stanowił podstawę planu zagospodarowania przestrzennego. Funkcję generalnego projektanta objęło Wojewódzkie Biuro Projektów Arwo w Warszawie. Projektanci Andrzej Raczycki, Ryta Stachowicz, Piotr Piórecki i Krystyna Piórecka pod kierownictwem Marcina Przyłubskiego uzyskali dużą różnorodność form zabudowy i atrakcyjne rozwiązania architektoniczne. Kierownikiem Pracowni Terenowej w Płocku

⁸⁸ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

⁸⁹ A. Ciesielska, *op. cit.*; prace archeologiczne prowadzone były pod nadzorem Tomasza Kordali.

⁹⁰ *Słownik Geograficzny...*, t. 8, Warszawa 1887, s. 462; w 1887 r. we wsi Podolszyce, powiat płocki, gmina Rogozino, parafia Imielnica – było 60 domów i 594 mieszkańców, dwa wiatraki, karczma i szkoła początkowa ogólna.

ówczesnego warszawskiego WBP Arwo był Bolesław Pakulski.

Po przekształceniu się Pracowni Terenowej w Płocku WBP Arwo w Mazowieckie Biuro Projektów Mapro – jednostka ta stała się głównym projektantem rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych w mieście. Firma ta pod wieloletnim kierownictwem Zbigniewa Michalskiego zaprojektowała obiekty na terenie stanowiącym około połowę os. Podolszyce Południe. Dokumentację projektową dla kompleksów osiedlowych wielorodzinnych Sady i Zagroda wykonali Czesław Korgul i Małgorzata Gontarek z MBP Mapro, natomiast dla kompleksów Zagroda i Miedza – Adrianna Hibner i Krzysztof Hibner (w ramach MTBS). W projektowaniu pozostałych miniosiedli uczestniczyli: Alicja Krymowa, Leszek Narkowicz i Krzysztof Hibner.

Południowa strona ulicy Wyszogrodzkiej do ul. Czwartaków i najbliższej okolicy wyróżnia się rozmachem i atrakcyjną architekturą, o czym świadczą wybudowane obiekty: Bank Polski PKO I Oddział, hipermarket Auchan, OBI, Galeria Wisła, Pływalnia Miejska Podolanka i Szkoła Podstawowa Nr 22, parking wielokondygnacyjny, Auto-Forum, sklep Biedronka. W latach 1998–2003 powstał kościół św. Wojciecha.

Osiedle Podolszyce Południe razem z os. Podolszyce Północ i os. Zielony Jar stanowią obecnie nowe centrum Płocka nazywane popularnie dzielnicą PODOLSZYCE (lub skrótowo PODOLE). W ramach tego obszaru wyróżnia się Centrum Handlowo-Usługowe Podolszyce, które praktycznie funkcjonuje wzdłuż ul. Wyszogrodzkiej w granicach od ul. Sikorskiego (Podolszyce Północ) do ul. Czwartaków (Podolszyce Południe). Na tym terenie znajdują się m.in. wielkogabarytowe budynki handlowe i galerie oraz inne ważne obiekty publiczne. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Centrum Usługowo-Handlowe Podolszyce opracował Tadeusz Głós (w ramach firmy PPAiU Alicja Krymowa w Płocku). Na skrzyżowaniu ul. Wyszogrodzkiej i Al. Piłsudskiego znajduje się zaplecze techniczne Spółki Akcyjnej Energa-Operator Oddział w Płocku⁹¹. W ostatnich latach w rejonie ul. Granicznej i Trasy Popiełuszki powstało nowe handlowe centrum „Graniczna”, w którym powstały galerie: Leroy Merlin i Decathlon. Kompleks ten projektowała płocka spółka projektowo-inwestycyjna Budoplan⁹².

⁹¹ *Historia i współczesność elektroenergetyki na Mazowszu Północnym*, J. Bojanowski i in., Płock 1998; *Z dziejów płockiej elektroenergetyki 1894–2019*, red. J. B. Nycek, Płock 2019.

⁹² Spółka jawna Budoplan jest rodzinną firmą Józefa, Teresy i Piotra Krawczyków – projektowała i nadzorowała budowę mostu im. Solidarność oraz realizację galerii: Wisła, Mazowia i Mosty, jak również obiekty handlowe Centrum Graniczna.

Osiedle Zielony Jar

Osiedle Zielony Jar utworzono na podstawie Uchwały RMP z 29 czerwca 1999 r.⁹³ Wyodrębnienie w oddzielną jednostkę administracyjną nastąpiło w wyniku wydzielenia pasa wschodniego Podolszyc Północnych wzdłuż wschodniej części al. Armii Krajowej i ul. Żyznej. Wcześniej obszar ten od maja 1991 r. stanowił wschodnią część osiedla Podolszyce Północ. Osiedle składa się z dwóch części: południowej – w pełni zurbanizowanej, którą stanowi północno-wschodnia część Podolszyc oraz północnej, stanowiącej południowo-wschodni obszar Boryszewa (w trakcie zabudowy). Nazwa osiedla Zielony Jar pochodzi od zalesionego jaru rzeki Rosicy, który w przyszłości będzie przekształcony w park międzyosiedlowy. Zarys urbanistyczny osiedla oraz jego zabudowę w pierwszym etapie opracował Edward Wysocki z Biura Projektów Arwo w Warszawie. W okresie późniejszym projektowaniem urbanistyczno-architektonicznym zajmowała się Małgorzata Gontarek z Mazowieckiego Biura Projektów Mapro w Płocku. W 2002 r. utworzony został „Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy rzeki Rosicy”⁹⁴. Projekt wykonały Grażyna Zielińska i Alicja Krymowa z Pracowni Zakładu Planowania Przestrzennego TUP w Płocku.

Osiedle Imielnica

Osiedle Imielnica powstało w wyniku Uchwały RMP z 17 czerwca 1997 r.⁹⁵ Osiedle jest najbardziej na wschód wysuniętym osiedlem miasta (Płock prawobrzeżny), położone jest po południowej stronie ul. Wyszogrodzkiej, stanowiącej część drogi krajowej nr 62 w kierunku do Wyszogrodu i dalej do Warszawy. Od zachodu osiedle graniczy z jarem rz. Rosica, natomiast na południu – z os. Borowiczki. Imielnicę przyłączono do Płocka w 1982 r. (razem z Borowiczkami i Podolszycami). Imielnica (pierwotna nazwa – Jemielnica) już w XII w. była własnością biskupów płockich, jej grunty rolne były do XVIII w. obrabiane przez chłopów pańszczyźnianych z Podolszyc. Uważa się, że parafia powstała w XII w., choć pierwsza wzmianka o kościele pw. św. Jakuba Starszego w Imielnicy pochodzi z 1323 r. Od XVI w. probostwo należało do mansjonarzy katedralnych. Około 1822 r. w Imielnicy nad rz. Rosicą, pow. płocki, gmina Rogozino, parafia Imielnica było 240 mieszkańców, 12 domów i drewniany

⁹³ Uchwała RMP z 29.06.1999 r. zamieszczona w DUWM z 1999 r.

⁹⁴ Uchwała Nr 998/XLIX/02 RMP z 29 I 2002 r. w sprawie utworzenia Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego Jaru Rzeki Rosicy.

⁹⁵ Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

kościół parafialny⁹⁶. Nowy kościół drewniany powstał w latach 1836–1837. W końcu XIX w. majątek ziemski w Imielnicy zawierał ok. 145 ha oraz młyn. Po uruchomieniu cukrowni w niedalekich Borowiczkach postanowiono zbudować obszerniejszy kościół. W latach 1927–1936 ksiądz proboszcz Władysław Skierkowski wznosił murowaną świątynię pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, której konsekracji dokonał biskup Leon Wetmański⁹⁷.

Na obszarze pomiędzy ul. Harcerską a zalesionym jarzem strumienia Pisencja na południe od ul. Leszczynowej znajduje się parafialny cmentarz rzymskokatolicki, który został założony w 1935 r. Do obiektów historycznych osiedla należą znajdujące się w zalesionym jarze Pisencja: obiekty militarne z II wojny światowej (wiele dobrze zachowanych bunkrów ogniowych) oraz dobrze zachowany nasyp kolejki wąskotorowej z 1922 r., która do 1971 r. kursowała na trasie: Brochocin i Rogozino – cukrownia Borowiczki. Jest to osiedle w większości o jednorodzinnej zabudowie. Wschodnią część Imielnicy stanowi osiedle o nazwie zwyczajowej – Parcele.

Osiedle Borowiczki

Borowiczki jako oficjalne płockie osiedle powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.⁹⁸ Jego zachodnią część stanowi dawna wieś Ośnica (do 1953 r. – siedziba gminy Bielino), która z osadą Grabówka została w 1953 r. włączona do Płocka, a od połowy lat 80. funkcjonowała dla celów statystycznych jako dzielnica mieszkaniowa Ośnica. W 1982 r. przyłączono do Płocka tereny leżące na wschód – w kierunku Warszawy (ok. 1450 ha), tj. trzy wsie: Borowiczki, Imielnicę i Podolszyce. Do gminy Borowiczki w okresie PRL należały wioski: Ośnica, Gmury, Grabówka, Cukrownia i Pieńki. Po likwidacji gminy i włączeniu jej do Płocka – Borowiczki-Pieńki znalazły się w granicach gminy Słupno. Początkowo Borowiczki funkcjonowały jako statystyczna dzielnica mieszkaniowa. Osiedle Borowiczki znajduje się w południo-wschodniej części Płocka prawobrzeżnego w obszarze zagrożonym powodziami, gdyż część osiedla położona jest w starym korycie Wisły (z okresu południowego). W granicach os. Borowiczki poza wsią Borowiczki znalazła się osada Cukrownia Borowiczki oraz część obszaru osad: Bielino Wirginia i Borowiczki Pieńki. Na terenie tego osiedla mają ujście dwie rzeki Rosica (Struga) i Słupianka oraz potok Mała Rosica.

⁹⁶ *Słownik Geograficzny...*, t. 3, Warszawa 1882, s. 276.

⁹⁷ *Diecezja Płocka...*, s. 346.

⁹⁸ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

Nazwa osady, następnie wsi Borowiczki, gminy, później dzielnicy, a obecnie osiedla Borowiczki pochodzi zapewne od grzybów borowików, które są popularne w sąsiednich lasach. Natomiast według H. Kolombryny, która na łamach gazety „Mazur” w 1909 r. napisała:

[...] nazwa Borowiczki prawdopodobnie musi pochodzić od wielkich i rozległych Borów, które ostrą siekiera wycięta, a spekulacja kupiecka za pruskie talary drzewo wyprowadziła do Gdańska⁹⁹.

Na początku lat 80. XIX w. Borowiczki stanowiły folwark należący do dóbr Gulczewo, przynależny do gminy Bielino, parafia Imielnica. W Borowiczkach w tym czasie zamieszkiwało 82 obywatele oraz było: 9 budynków murowanych, 2 budynki drewniane, młyn wodny i olejarnia. Folwark posiadał: grunty orne i ogrody – 394 mórg, pastwiska – 77 mórg, lasy – 412 mórg, natomiast we wsi włościańskiej Ośnicy były 34 domy i 239 mieszkańców. W tym czasie Ośnica razem z osadą Grabówka i Pieńki również wchodziła w skład dóbr majątku Gulczewo. Wcześniej w drugiej połowie XVI w. Ośnica stanowiła prywatną wieś szlachecką w starostwie płockim. O prehistorycznej przeszłości Ośnicy świadczą znalezione zabytki kultury łужицьkiej z epoki brązu¹⁰⁰.

W Borowiczkach w latach 1900–2003 funkcjonowała cukrownia. Obiektami zabytkowymi w osiedlu są: nieczynna Cukrownia Borowiczki¹⁰¹, pałac-dom byłego dyrektora cukrowni z parkiem przy ul. Harcerskiej i stary młyn na rz. Rosica, obecnie zamieszkały (niedaleko ul. Gościniec). W 1923 r. przekazano do użytkowania „Dom Ludowy” dla robotników, w którym była sala widowiskowa, biblioteka i czytelnia. W 1928 r. dla mieszkańców Borowiczek i okolicznych wsi przekazano szkołę podstawową i przedszkole, w 1934 r. uruchomiono kino fabryczne. W latach 1939–1945 w Borowiczkach i okolicach działał Związek Walki Zbrojnej (około 60 osób), założony przez J. Lniarskiego i Franciszka Smyczyńskiego. Od września do grudnia 1943 r. hitlerowcy aresztowali 67 osób, które wywieźli do Pomiechówka a następnie do Mauthausen-Gusen i innych obozów zagłady. Po wojnie powrócili nieliczni¹⁰².

Przy skrzyżowaniu ulic Gościniec i Niedzielaka znajduje się stary cmentarz rzymskokatolicki z przełomu XVIII i XIX w., który jest obecnie ponownie użytkowany. Na tym cmentarzu, dawniej przynależnym

⁹⁹ K. Wiśniewski, *Historia płockiego osiedla Borowiczki*, <http://kwis.nplock.pl> [dostęp: 3.07.2015].

¹⁰⁰ *Słownik Geograficzny...*, t. 2, Warszawa 1881, s. 908, hasła: Ośnica, Grabówka oraz wieś i folwark Gulczewo.

¹⁰¹ I. Szychowski, *Cukrownia Borowiczki (1900–2000). Zarys dziejów*, Płock 2002.

¹⁰² K. Wiśniewski, *op. cit.*

parafii św. Jakuba w Imielnicy, kilkadziesiąt lat temu odkryto skarb w postaci starych monet. W rejonie Borowiczek powstały ujęcia wód wglębnych.

Osiedle Radziwie

Osiedle Radziwie powstało w wyniku Uchwały RMP z 27 maja 1991 r.¹⁰³, jest kontynuacją dzielnicy Radziwie z okresu dwudziestolecia międzywojennego oraz PRL. Osiedle stanowi północno-zachodnią część Płocka lewobrzeżnego, położone jest w nizinie nadrzecznej na terenach zalewowych Wisły. Historia początków Radziwia jest ściśle związana z dziejami Płocka. Początki osady związane są z funkcją przeprawy przez Wisłę w rejonie płockiego Wzgórza Tumskiego (Ostrowia Tumskiego), która funkcjonowała co najmniej od X w. W przeszłości Radziwie w wyniku powodzi wiślanych i zmian koryta rzeki czasami było położone na wyspie. Pierwsze wzmianki źródłowe o Radziwiu są zawarte w „Kronice” Galla -Anonima i dotyczą ugody pomiędzy księciem Władysławem Hermanem a jego synami Zbigniewem i Bolesławem III Krzywoustym w sprawie możnowładcy Sieciecha, która nastąpiła po drugiej stronie Wisły naprzeciw grodu płockiego.

Można przypuszczać, że Radziwie jest starsze niż Płock, gdyż zapewne wcześniej obsługiwało bród i przeprawę wiślaną przed wybudowaniem grodu warownego na Wzgórzu Tumskim. Radziwie w okresie do rozbiorów było siedzibą parafii wchodzącej w skład diecezji płockiej, przez długi czas było własnością Wikariuszy Kapituły Płockiej. Do tej parafii należały wsie: Brwilno, Dzierżążnia, Krzywokółek, Moździerz, Sapa, Socha i Soczewka. W XVIII w. Radziwie funkcjonowało jako stosunkowo duża wieś z własnym zarządem (wójt oraz czterech ławników). Liczba ludności w 1775 r. wynosiła 457 mieszkańców, domów było 66. Po 1793 r. w wyniku II rozbioru Polski Radziwie zostało odłączone od diecezji płockiej i weszło do archidiecezji warszawskiej, następnie znalazło się w departamencie płockim Księstwa Warszawskiego, później w ramach zaboru rosyjskiego w guberni płockiej. W 1800 r. szacuje się liczbę ludności na 800 mieszkańców, natomiast w 1850 r. ok. 1500 osób. Od 1838 r. Radziwie miało sezonowe połączenie mostowe z Płockiem (most łyżwowy eksploatowany z wyjątkiem okresu zimowego). Następnie w 1915 r. w czasie I wojny światowej Niemcy wybudowali drewniano-stalowy most stały, nazywany popularnie mostem wojennym, który został zburzony w końcu II wojny światowej.

Na przełomie XIX i XX w. powstały pierwsze budynki murowane przy głównej ulicy (obecnej Kolejowej).

¹⁰³ Uchwała RMP z 27.05.1991 r. zamieszczona w DUWM z 1991 r.

W 1918 r. w Radziwiu było 84 domów murowanych i 12 drewnianych, natomiast w 1944 r. – 154 domy murowane i 269 domów drewnianych. Administracyjnie Radziwie do XIX w. należało do gromady Łąck w powiecie gostynińskim województwa mazowieckiego (wcześniej województwa rawskiego). W 1902 r. przy ul. Dobrzykowskiej wybudowano nowy neogotycki kościół pw. św. Benedykta, zaprojektowany przez Edwarda Cichockiego. Pomiędzy ul. Kolejową i Krakówki z wejściem od ul. św. Siostry Faustyny znajduje się cmentarz rzymsko-katolicki z XIX w.¹⁰⁴

Radziwie przyłączono administracyjnie do Płocka w 1923 r., praktycznie nastąpiło to dopiero w połowie 1926 r. W okresie dwudziestolecia międzywojennego na terenie Radziwia przy ul. Kolejowej wybudowano w 1924 r. dworzec kolejowy, stanowiący zakończenie linii kolejowej Kutno – Gostynin – Radziwie, który w warunkach braku mostu drogowo-kolejowego przez Wisłę (budowę mostu zakończono w końcu 1938 r.), stanowił dla Płocka ważny punkt przeładunku towarów transportowanych koleją do (i z) różnych rejonów kraju. Na terenie osiedla znajdują się nasypy pozostałości po kolei wąskotorowej umożliwiającej transport surowca i produktów do tartaku i portu na Wiśle oraz dużej fabryki papieru „Soczewka” w Moździerzu, który po II wojnie światowej otrzymał nazwę Soczewka.

Na południe od ul. Portowej znajduje się dawna elektrownia, którą władze miasta wybudowały w latach 1927–1929. Elektrownia ta pracowała do lat 70. Przez prawie cały okres dwudziestolecia rozbudowywano port rzeczny przy ul. Popłacińskiej, który zakończono dopiero w końcu 1937 r. (prawie równocześnie z zakończeniem budowy linii kolejowej Płock – Sierpc) i mostu drogowo-kolejowego (1938 r.). W okresie dwudziestolecia międzywojennego trwały intensywne roboty przy wzmacnianiu wałów ochronnych lewobrzeżnej Wisły¹⁰⁵.

Obecnie Radziwie z miastem prawobrzeżnym połączone jest dwoma przeprawami mostowymi na Wiśle: stalowym mostem drogowo-kolejowym (odbudowanym po wojnie w 1950 r.) i podwieszonym mostem wantowym im. Solidarności, który jest użytkowany od 2004 r. Most wiszący zbudowany dla ropociągów i rurociągów PERN Przyjaźń funkcjonował w latach 1963–1987¹⁰⁶.

¹⁰⁴ T. Piekarski, *Historia Radziwia*, http://www.tmr.plo.pl/tmr_pliki/historia/tmr_h.html [dostęp: 10.03.2017].

¹⁰⁵ F. Dorobek, Z. Sokółowski, M. Sołtysiak, *Radziwie*, Płock 1965.

¹⁰⁶ W.A. Koński, *Historia płockich mostów na Wiśle*, [w:] *Mosty Płocka. Historia i przyszłość*, Płock 1998; *Podwieszony most przez Wisłę w Płocku, Płock*, red. J. Biliszczuk, Warszawa, Łódź, Wrocław 2007; P. Gryszpanowicz, *Płockie mosty na Wiśle*, Płock 2017.

W północnej części osiedla w pasie przy Wiśle na zachód od mostu drogowo-kolejowego funkcjonuje niewielki rejon przemysłowy: stocznia rzeczna (Centromost)¹⁰⁷, baseny portowe i elewator zbożowy (Silopol). Przez ulice Kolejową i Kutnowską przebiega droga krajowa nr 62 w kierunku Włocławka. W rejonie ulic Portowej i Kolejowej powstał rejonowy ośrodek handlowy. Na południe od ronda im. Lajourdie i linii kolejowej jest usytuowany Stadion ZKS Stocznowiec, który niedawno został zmodernizowany. Na terenie ograniczonym ulicami Kapitańską, Szkutniczą i Teligi w 2005 r. udostępniono mieszkańcom Park Rekreacji i Sportu. Kolejny obszar rekreacyjny stanowi plac im. Janusza Mościckiego, który został utworzony m.in. na terenie zasypanego Starego Portu, w którym w XIX w. i na początku XX w. „zimowały” elementy mostu łyżwowego. W obszarze pomiędzy mostami na Wiśle oraz pomiędzy lewym brzegiem rzeki a ul. Dobrzykowską znajdują się ogródki działkowe: Nadwiślański i Złote Piaski. Ze względu na lokalizację oraz zadbaną i obfitą zieleń stanowią one „płuca Płocka”. Pierwszą urbanistyczną koncepcję rozwoju Radziwia opracował w 1963 r. Zbigniew Sokołowski¹⁰⁸. Pierwszy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego osiedla Radziwia opracowali w 1992 r.: Alicja Krymowa (główny projektant), Paweł Paprocki, Barbara Piosik, Piotr Malinowski i Jan Rolle. Następnie tenże zespół sporządził plany szczegółowe Radziwia.

Osiedle Góry

W wyniku Rozporządzenia Rady Ministrów z 23 grudnia 1996 r.¹⁰⁹ nastąpiło powiększenie lewobrzeżnego Płocka o 2165 ha (włączono wówczas w granice miasta wsie i osady: Ciechomice, Góry, Tokary i Budy Dolne). Na podstawie Uchwały RMP z 17 czerwca 1997 r.¹¹⁰ powstało os. Góry. Osiedle położone jest głównie na wysoczyźnie w południowo-zachodniej części lewobrzeżnego Płocka wzdłuż ulic Góry i Ciechomickiej oraz ul. Kutnowskiej. Nazwa osiedla wywodzi się z położenia wioski Góry, która z terenu pradoliny Wisły oraz prawobrzeżnego Płocka stwarzała wrażenie, że znajduje się w strefie górzystej. W 1827 r. we wsi Góry, powiat gostyniński, gmina Łąck, należącej do majoratu Brwilno, było 248 mieszkańców i 20 domów, natomiast pół wieku później

281 mieszkańców i 22 domy¹¹¹. Mieszkańcy poza rolnictwem zajmowali się wyrobem płócien oraz pracowali w cegielni, która funkcjonowała do lat 90. XX w. Osiedle Góry i sąsiednie Ciechomice stanowią w pewnym stopniu „południową sypialnię” miasta, ich zabudowa jest w większości jednorodzinna. Wymienione osiedla posiadają piękne położenie z dalekim widokiem na Wisłę i Płock prawobrzeżny oraz korzystną różę wiatrów. Bardzo rzadko wieją wiatry z północy, gdzie zlokalizowany jest Zakład Produkcyjny PKN Orlen. Walorem położenia tych osiedli jest bliskość Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego oraz jezior: Górskie, Ciechomickie, Jezioro i Sendeńskie. Atrakcyjność osiedli zwiększyła się znacznie z uwagi na dobrą komunikację z prawobrzeżnym Płockiem, po wybudowaniu drugiego mostu przez Wisłę. Przy ul. Kutnowskiej na wyjeździe z miasta zakończono w 1998 r. budowę Zespołu Szkół Rolniczych im. Leokadii Bergerowej. Przy południowej granicy osiedla (i Płocka) wybudowano rondo, które łączy drogi wyjazdowe z prawobrzeżnego Płocka przez mosty: Solidarności i Legionów Józefa Piłsudskiego w kierunku Gostynina i Kutna (droga krajowa nr 60) oraz w kierunku Włocławka (droga krajowa nr 62).

Osiedle Ciechomice

W dniu 17 czerwca 1997 r. zgodnie z Uchwałą RMP¹¹² powstało osiedle Ciechomice, które objęło również osady Nowe Ciechomice, Michałówek i Longinus. Wcześniej 23 grudnia 1996 r. wieś Ciechomice została przyłączona do Płocka. O historii Ciechomic liczącej około siedem wieków można się dowiedzieć z wystawy zrealizowanej przez pracownice Filii Bibliotecznej Nr 12 Książnicy Płockiej oraz proboszcza parafii św. Maksymiliana Kolbe w Ciechomicach ks. Leszka Żuchowskiego. Otwarcie wystawy odbyło się w dniu 10 czerwca 2005 r. w kościele św. Maksymiliana Kolbe, obecnie wystawa jako stała znajduje się w siedzibie Filii Książnicy Nr 12¹¹³. O wcześniejszym istnieniu osady ludzkiej na terenie Ciechomic świadczą wykopaliska archeologiczne, w których znaleziono naczynia z czasów rzymskich.

Historia tego osiedla Płocka, związana jest historią rodu Ciechomskich, żyjących tu w okresie od XIV w. do drugiej połowy XIX w. Założycielem dynastii był starosta gostyniński, płocki i rawski Stefan z Ciechomic herbu Wąż, który ufundował i wyposażył parafię ciechomiczką. Ciechomice to wieś piastowskiej ziemi

¹⁰⁷ W. Serafimowicz, B. Trębała, *op. cit.*, s. 208.

¹⁰⁸ Urbanistyczną koncepcję rozwoju Radziwia zamieścił Z. Sokołowski w rozdziale pt. *Problemy przestrzennej struktury Radziwia w publikacji pt. Radziwie*, Płock 1965.

¹⁰⁹ Rozporządzenie RM z 23.12.1996 r. zamieszczone w Dz.U. z 1996 r.

¹¹⁰ Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

¹¹¹ *Słownik Geograficzny...*, t. 2, s. 725.

¹¹² Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

¹¹³ (eg), *Pamięć musi trwać. Dzieje Ciechomic*, „Tygodnik Płocki” 2005, nr 25.

gostynińskiej, w dawnym starostwie gostynińskim, która w 1462 r. została włączona do Korony Królestwa Polskiego, wchodząc w skład województwa rawskiego. Od 1793 r. obszar dawnego starostwa rawskiego z Radziwiem i Budami Dolnymi oraz wsią Góry znalazł się w zaborze pruskim, a w 1807 r. w Księstwie Warszawskim.

Od 1816 r. Ciechomice należały do powiatu gostynińskiego województwa mazowieckiego w Królestwie Polskim (zaboru rosyjskiego), natomiast od 1837 r. do guberni warszawskiej¹¹⁴. W 1827 r. Ciechomice liczyły 269 mieszkańców oraz posiadały 25 domów. Wypis hipoteczny z 1847 r. świadczy, że folwark ciechomicki obejmował cztery wsie: Budy Ciechomicke, Budy Dolne, Ciechomice i Zaździerz, wcześniej również Grabinę, Matyldów i Wincentów. Folwark w 1862 r. zmienił właściciela i wówczas powstał murowany browar. W 1880 r. Ciechomice zamieszkiwało w 20 domach 405 osób, z których część poza rolnictwem pracowała w browarze (od 1862 r.) i cegielni¹¹⁵.

W latach dwudziestolecia międzywojennego Ciechomice znalazły się w województwie warszawskim, natomiast od 1975 r. w województwie płockim. Osiedle znajduje się na wysokim tarasie w południowej części Płocka lewobrzeżnego, usytuowane jest głównie wzdłuż ul. Ciechomickiej – w kierunku Dobrzykowa. Atrakcyjność osiedla wynika z korzystnego położenia i zdrowych warunków klimatycznych. Sąsiedztwo Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego oraz bliskość wielu jezior. Wybudowanie drugiego mostu przez Wisłę znacznie poprawiło komunikację z prawobrzeżnym Płockiem. Zabudowę Ciechomic stanowią głównie budynki jednorodzinne. Na terenie parafii św. Maksymiliana Kolbe przy ul. Ciechomickiej w 1982 r. wzniesiono kościół pw. św. Maksymiliana Marii Kolbe według projektu Henryki Wichrowskiej. Przy ul. św. Siostry Faustyny znajduje się cmentarz rzymskokatolicki. Na tym terenie funkcjonuje kilka domów biesiadnych o wysokim standardzie wyposażenia. W 2008 r. międzynarodowy koncern Dr. Oetker Dekor wykupił funkcjonującą fabryczkę przemysłu spożywczego i po modernizacji oraz rozbudowie ulokował produkcję polew, cukrów, sosów deserowych, posypek, barwników, aro-

¹¹⁴ M.M. Grzybowski, *Ciechomice. Szkic z dziejów parafii*.

¹¹⁵ *Słownik Geograficzny...*, t. 1, Warszawa 1880, s. 681.

matów itp.

Osiedle Pradolina Wisły

W wyniku przyłączenia do Płocka 23 grudnia 1996 r. wsi Tokary-Rąbierz i Budy Dolne utworzono nowe lewobrzeżne osiedle, które pełni głównie funkcje rolnicze i rekreacyjne. Osiedle Pradolina Wisły powstało na podstawie Uchwały RMP z 17 czerwca 1997 r.¹¹⁶ Osiedle składające się głównie z wsi: Tokary-Rąbierz i Budy Dolne oraz osady Budy Ciechomicke znajduje się we wschodniej części Płocka lewobrzeżnego na terenach zalewowych, stanowiących nieużytki, łąki, lasy i tereny orne. Z uwagi na to, że miejscowości te znajdują się w obszarze dawnego koryta rzeki nazwano je osiedlem Pradolina Wisły. W Budach Dolnych archeolodzy znaleźli poza pradawnymi naczyniami również starodawną broń (m.in. 11 strzałek sercowych i 2 trójkątne)¹¹⁷. Na terenie osiedla w lesie znajduje się aktualnie nieczynny cmentarz ewangelicko-augsburski.

* * *

W ramach realizacji zasad społeczeństwa obywatelskiego ważne są działania pogłębiające wiedzę mieszkańców o współczesnych osiedlach w zakresie ich historii, zabytków i pomników, miejskiej infrastruktury społecznej i technicznej oraz osiągnięć miejscowych działaczy kultury, sztuki, oświaty, nauki, sportu, zasłużonych obrońców ojczyzny, itp. Niniejsze opracowanie skrótowo opisujące poszczególne osiedla może stanowić pomoc w tworzeniu się więzi mieszkańców małych ojczyzn, jakimi są osiedla oraz kształtowaniu właściwych postaw obywatelskich i podniesieniu ich aktywności społecznej. Zgromadzona wiedza może też być pomocna w ożywieniu działalności społecznych Rad Osiedli Mieszkańców oraz wyzwolić potrzebę dalszej kontynuacji prezentowanych prac merytorycznych i organizacyjnych na osiedlach.

¹¹⁶ Uchwała RMP z 17.06.1997 r. zamieszczona w DUWM z 1997 r.

¹¹⁷ R. Schild, *Stratygrafia archeologiczna wydm śródlądowych widziana z Mazowsza (Instytut Historii Materialnej PAN w Warszawie)*, „Rocznik Gleboznawczy” 1882, t. XXXIII, nr 3-4.

Bibliografia

Źródła drukowane

Dziennik Ustaw 1953, 1961, 1981, 1996, 1998, 2005

Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego 1991–2017

Opracowania

K. Badowski, J.B. Nycek, M. Kowalski, *Architektura Płocka i jej twórcy*, Płock 2011.

- J. Chojnacki, *Problemy architektonicznego zagospodarowania Wzgórza Tumskiego w Płocku*, Płock 1969.
- J. Chojnacki, *Zakłady Stolarstwa Budowlanego Stolbud w Płocku. Informator*, Płock 1978.
- A. Ciesielska, *Osada na Podolszyczach. Pod lasem*, „Gazeta Wyborcza. Mazowsze” 2002.
- Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna. Rocznik 1977 r.*, red. W. Lis, Płock 1979.
- F. Dorobek, Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Radziwie*, Płock 1965.
- J. Drejer, *Pruska urbanistyka w Płocku – znaczenie historyczne i aktualne zagrożenia [w:] Retablissement – urbanistyka pruska w Polsce i w Niemczech*, Berlin 2016.
- Dzieje Płocka*, red. A. Geysztor, wyd. I i II, Płock 1973, 1979.
- Dzieje Płocka*, t. 1. *Historia miasta do 1793 r.*, red. M. Kallas, Płock 2000.
- Dzieje Płocka*, t. 2. *Historia miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006.
- Dzieje Płocka*, t. 3. *Historia miasta w latach 1945–2020*, red. G. Gołębiowski i T. Piekarski, Płock 2020.
- Dziesięć wieków Płocka*, wyd. I, II i III, red. J. Chojnacki, Płock 1966, 1967, 1969.
- P. Gryszpanowicz, *Płockie mosty na Wiśle*, Płock 2017.
- P. Gryszpanowicz, *Urbanizacja Płocka. Procesy zmian nazewnictwa ulic w latach 1237–2017*, Pułtusk 2019.
- P. Gryszpanowicz, *Rozwój przestrzenny Płocka w latach 1945–1989 [w:] Dzieje Płocka*, t. 3. *Historia miasta w latach 1945–2020*, red. G. Gołębiowski i T. Piekarski, Płock 2020.
- Historia i współczesność elektroenergetyki na Mazowszu Północnym*, J. Bojanowski i in., Płock 1998.
- A. Kłoczek, *Płocka Rafineria i Petrochemia w latach 1959–2000*, Płock 2010.
- A. Kłoczek, *Płocki kompleks rafinerijno-petrochemiczny w latach 1959–2000 i jego wpływ na rozwój miasta i regionu*, Płock 2015.
- W.A. Koński, *Płocka Petrochemia 1960–1985*, Płock 1986.
- W.A. Koński, *Historia płockich mostów na Wiśle*, [w:] *Mosty Płocka. Historia i przyszłość*, Płock 1998.
- T. Kulas, M. Majzner, *O historii i rozwoju PBP Petrobudowa*, „Przegląd Budowlany” 1981, nr 5.
- Z.H. Kuźniewska, *Norbertanki Płockie*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2018, nr 10.
- P. Niesłuchowski, M. Kansy, K. Sierand, „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2018, nr 26, wyd. Urząd Miasta Płocka. Wydział Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta, Płock 2019.
- J.B. Nycek, M. Debich, R. Ziółkowski, *Płock ulicami tysiącletniego miasta*, Płock 2005.
- A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płock od A do Z w tysiącletnich dziejach*, Płock 2010.
- Płock wczesnośredniowieczny*, red. A. Gołębniak, Warszawa 2011.
- Płockie skrzydła. Półwiecze Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku 1957–2007*, red. J. B. Nycek, Płock 2007.
- Podwieszony most przez Wisłę w Płocku*, Płock, red. J. Biliszczuk, Warszawa, Łódź, Wrocław 2007.
- R. Schild, *Stratygrafia archeologiczna wydm śródlądowych widziana z Mazowsza (Instytut Historii Materialnej PAN w Warszawie)*, „Rocznik Gleboznawczy” 1882, t. XXXIII, nr 3-4.
- E. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka do roku 1989*, „Notatki Płockie” 2018, nr 3.
- W. Serafimowicz, *Zarys planowania przestrzennego w Płocku*, „Notatki Płockie” 2018, nr 1.
- W. Serafimowicz, *Zarys podziału terytorialno-funkcjonalnego Płocka w III Rzeczypospolitej*, „Notatki Płockie” 2019, nr 1.
- W. Serafimowicz, B. Trębała, E. Serafimowicz, *Z dziejów budownictwa w Płocku. Inwestorzy, projektanci, wykonawcy*, Płock 2008 (od 2017 r. – w internecie na stronach TNP).
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880–1902.
- Z. Sokołowski, M. Sołtysiak, *Płock. Urbanistyka i architektura*, Warszawa 1975.
- J. Stefański, *Powstanie i rozwój Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego Cotex w Płocku (1973–1985)*, Płock 1985.
- J. Stefański, *Dzieje Fabryki Maszyn Żniwnych w Płocku 1870–1977*, Płock 1986.
- G. Szumliska-Rychlik, *Nekropolie Płockie do końca XX w.*, Płock 2016.
- I. Szychowski, *Płockie cmentarze*, Płock 1993.
- I. Szychowski, *Cukrownia Borowiczki (1900–2000). Zarys dziejów*, Płock 2002.
- M. Woźniak, *Rozwój gospodarczy Płocka w latach 1945–1969*, [w:] *Płock w Polsce Ludowej 1945–1970*, Płock 1970.
- M. Woźniak, *Życie gospodarcze miasta w latach 1950–1975 i perspektywy rozwojowe*, [w:] *Dzieje Płocka*, red. A. Gieysztor, wyd. II, Płock 1978.
- Z dziejów płockiej elektroenergetyki 1894–2019*, red. J. B. Nycek, Płock 2019.
- L. Żak, *Zakłady Stolarstwa Budowlanego Stolbud w Płocku*, „Notatki Płockie” 1975, nr 2.

Źródła internetowe

- <http://kwis.nplock.pl>
- http://www.tmr.plo.pl/tmr_pliki/historia/tmr_h.html
- <https://pl.wikipedia.org>

Summary

The article contains an outline of urban design of the city Płock and discusses the creation and development of the city's districts and housing estates during a thousand years of Płock's history. Between 1991-2017 Płock's local government created twenty one housing estates. The concept of local government that has been carried out in Płock involves a wide participation of citizens in the management of the city.

Keywords: spatial urbanization, spatial planning, city districts, housing estates, residential complexes

NASI AUTORZY

- | | | |
|---------------------------------|---|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| TOMASZ PIEKARSKI | — | dr nauk humanistycznych w zakresie historii, dyrektor Archiwum Państwowego w Płocku, wykładowca Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, redaktor naczelny „Płockiego Rocznika Historyczno-Archiwalnego”, sekretarz generalny TNP |
| GRZEGORZ RADOMSKI | — | prof. dr hab., wykładowca w Katedrze Myśli Politycznej Wydziału Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, autor wielu opracowań i publikacji naukowych, członek redakcji kilku pism naukowych, członek TNP |
| EWA SERAFIMOWICZ | — | mgr, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji UW i podyplomowych studiów menadżerskich na UW, były pracownik Warszawskiego Biura Projektowo-Badawczego Budownictwa Przemysłowego System i Wydziału Budownictwa w UW w Płocku. Współorganizator Ośrodka Informatycznego „Wojewódzka Baza Danych” przy UW w Płocku i wieloletni zastępca dyrektora tego Ośrodka oraz główny specjalista w Wojewódzkim Ośrodku Informatyki przy MUW w Warszawie. Członkini: PZITB, NOT i TNP |
| WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ | — | mgr inż., absolwent Wydziału Inżynierii Budowlanej PW i podyplomowych studiów informatycznych na PW. Były wieloletni pracownik kadry kierowniczej PBP Petrobudowa w Płocku, Warszawskiego Biura Projektowo-Badawczego Budownictwa Przemysłowego System, Generalnej Dyrekcji Energopól w Warszawie i Wojewódzkiej Dyrekcji Dróg Miejskich w Płocku. Członek: PZITB, NOT, TNP i TNIPB |
| ELŻBIETA SZUBSKA-BIEROŃ | — | dr nauk humanistycznych, nauczyciel w Szkole Podstawowej nr 3 im. Obrońców Westerplatte w Gostyninie, wiceprezes Gostynińskiego Towarzystwa Kulturalno-Naukowego, członek TNP |
| JOANNA UTKIN | — | prof. zw. dr hab., wykładowca w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, kierownik Zakładu Ekonomii Matematycznej w Katedrze Matematyki i Ekonomii Matematycznej w Kolegium Analiz Ekonomicznych |
| Autorki Bibliografii | — | Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska |